

**Уманський державний педагогічний університет імені Павла
Тичини
Факультет української філології
Кафедра української мови та методики її навчання**

ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ПРАКТИЧНИХ РОБІТ ДЛЯ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ
НАПРЯМУ ПІДГОТОВКИ
6.020303 ФІЛОЛОГІЯ.
МОВА І ЛІТЕРАТУРА (АНГЛІЙСЬКА)**

Умань – 2017

УДК 81.1(075.8)

ББК 81.0-924

Г 65

Методичні рекомендації із загального мовознавства обговорено на засіданні кафедри української мови та методики її навчання (протокол № 2 від 28 вересня 2017 року) та рекомендовано до друку вченою радою факультету української філології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 2 від 25 жовтня 2017 року).

Рецензенти:

Зелінська О. Ю., доктор філологічних наук, доцент;

Комарова З. І., кандидат філологічних наук, доцент;

Розгон В. В., кандидат філологічних наук, доцент

Загальне мовознавство : методичні рекомендації до практичних робіт для студентів-філологів напряму підготовки 6.020303 Філологія. Мова і література (англійська) / уклад. **І. С. Гонца**. – Умань : “Візаві”, 2017. – 87 с.

Методичні рекомендації укладено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра філології, а також вимог кредитно-модульної організації навчального процесу. Подано відомості про структуру курсу “Загального мовознавства”, теми та питання для обговорення на практичних заняттях, завдання для самостійної, індивідуальної й модульної контрольної робіт, відомості про методи й засоби діагностики успішності навчання, список джерел. Усе це сприятиме оптимізації навчальної діяльності студентів, допоможе виробити й удосконалити навички та вміння, необхідні для лінгвістичної підготовки.

Для студентів напряму підготовки 6.020303 Філологія. Мова і література (англійська) освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Мета курсу «Загальне мовознавство» – узагальнити та теоретично осмислити факти і положення попередньо вивчених лінгвістичних дисциплін, ознайомити студентів з основними напрямками, ідеями та проблемами загального мовознавства, а також з методами та прийомами лінгвістичного аналізу.

У результаті вивчення цього курсу студент повинен орієнтуватися в новітніх напрямках дослідження мови, аналізувати й систематизувати нові для нього мовні факти, творчо застосовувати набуті теоретичні знання та практичні навички лінгвістичного аналізу. Методичні вказівки, які містять основні відомості про сутність та структуру природної людської мови, призначені полегшити орієнтування студентів денної та заочної форм навчання у теоретичних положеннях й ідеях загального мовознавства.

У межах курсу студентам запропоновано самостійно ознайомитися з актуальними проблемами сьогоденної лінгвістики та підготувати доповідь, що висвітлює основні поняття одного з напрямків сучасної науки про мову, як-от: когнітивна лінгвістика, дискурсивний аналіз тощо. Це завдання є модульним контрольним завданням. Наведені після параграфів контрольні запитання дають студентам можливість закріпити набуті теоретичні знання та навички лінгвістичного аналізу.

У методичних рекомендаціях також подано список тематичних питань до екзамену, рекомендовано основну та додаткову літературу, наведено дані електронних ресурсів.

«Загальне мовознавство» – це завершальний, підсумковий курс, який систематизує знання, отримані студентами протягом усіх років навчання в університеті.

СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		л	п	інд.	с. р.		л	п	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Модуль 1										
Змістовий модуль 1. Теорія та методологія мовознавства										
Тема 1. Загальне мовознавство як наука і навчальна дисципліна	6	1	2	1	2	8		1	1	6
Тема 2. Мова як особлива знакова система	6	1	2	1	2	9	1	1	1	6
Тема 3. Проблема взаємозв'язку мови, мислення і свідомості	8	2	2	2	2	9		1	2	6
Тема 4. Мова та історія. Розвиток мови. Мова та суспільство	12	4	4	2	2	8	1	1	2	4
Тема 5. Структура мови	8	2	2	2	2	6			2	4
Разом за змістовим модулем 1	40	10	12	8	10	40	2	4	8	26
Усього годин	40	10	12	8	10	40	2	4	8	26
Модуль 2										
ІНДЗ	20	-	-	10	10	20	-	-	10	10
Усього годин	60	10	12	18	20	60	2	4	18	36

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль I. Теорія та методологія мовознавства

Тема 1. Загальне мовознавство як наукова і навчальна дисципліна

Загальне мовознавство як наукова й навчальна дисципліна. Основні розділи мовознавства (характеристика програми). Історія лінгвістичної думки. Взаємодія лінгвістики з іншими науками (інтердисципліни). Методологічні основи дослідження мови.

Тема 2. Мова як особлива знакова система

Знакова природа мови. Мовні знаки в процесі людського пізнання. Семіотика і лінгвістика. Знак та його структура. Знакові системи та їх типологія. Класифікація знаків. Мовний знак і мовна одиниця. Мова і несловесні форми спілкування (паралінгвістика і паракінесика).

Тема 3. Проблема взаємозв'язку мови, мислення і свідомості

Проблема співвідношення мови і мислення. Менталінгвістика, її розділи. Психофізичні основи зв'язку мови і мислення. Внутрішнє мовлення і мислення. Гіпотеза лінгвальної відносності Сепіра-Уорфа. Роль мови у процесі пізнання. Психолінгвістика, етапи розвитку, основні проблеми, представники. Когнітивна лінгвістика, основні школи, проблеми та представники.

Тема 4. Мова та історія. Розвиток мови. Мова та суспільство

Суспільна природа мови. Суспільні функції мови. Соціальна зумовленість мовних явищ. Суспільний характер мовної норми. Соціолінгвістика, її предмет, завдання і проблеми. Інтерлінгвістика.

Розвиток мови як лінгвістичне поняття. Основні закони розвитку мови. Історія мови та її хронологічні зрізи. Взаємодія мов і мовні контакти. Внутрішні і зовнішні закони історичних змін мови. Взаємодія системи мови, її норми і мовленнєвої діяльності. Проблема прогресу в мові.

Тема 5. Системно-структурна організація мови

Поняття про систему і структуру. Модулювання мовної системи. Яруси мовної системи. Парадигматичні, синтагматичні та ієрархічні відношення між мовними одиницями. Своєрідність системності мови. Співвідношення системних і несистемних явищ у мові. Система і норма.

ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема № 1–2. Загальне мовознавство як наукова і навчальна дисципліна. Знакова природа мови

ПЛАН

1. Мовознавство: визначення, становлення, мета, розділи, проблеми.
2. Поняття про знак і знакову систему мови.
3. Семіотика та лінгвосеміотика: об'єкт, предмет, становлення.
4. Типологія знаків.
5. Структура знаків.
6. Специфіка мовного знака. Своєрідність мови як семіотичної системи.
7. Знаковість і одиниці мови.
8. Мова і несловесні форми спілкування (паралінгвістика і паракінесика).

Мета: закріпити лекційний матеріал, акцентуючи на існуванні різних класифікацій знаків; розглянути специфіку унілатеральної й білатеральної теорій мовного знака; визначити, яка з мовних одиниць є знаком і чому; встановити, що мова є природною гетерогенною відкритою динамічною знаковою системою.

Завдання: вказати на роль і значення лінгвістичної науки для розвитку суспільства взагалі й мови зокрема; сприяти розвитку вмінь студентів аналізувати думки вчених, розуміти значення сучасних мовознавчих теорій та історії лінгвістики для суспільного розвитку.

Ключові поняття: загальне, конкретне, теоретичне, прикладне мовознавство; знаки-індекси, знаки-копії, знаки-сигнали, знаки-символи; психолінгвістика, нейролінгвістика, прикладна лінгвістика.

Форма контролю: перевірка конспектів, обговорення питань із теми.

Написання міні-тесту з теми практичного заняття.

Репрезентація та обговорення доповідей.

Запитання та завдання для самоконтролю

1. Що є об'єктом мовознавства? 2. Охарактеризуйте предмет мовознавства. 3. Чим різняться конкретне і загальне, теоретичне і прикладне мовознавство? 4. У чому полягає різниця між курсами загального мовознавства і вступу до мовознавства? 5. Охарактеризуйте зв'язки мовознавства з іншими суспільними і природничими науками. 6. Сформулюйте визначення знака. Назвіть його основні властивості. 7. Як називається наука, що вивчає структуру та функціонування різних знакових систем? 8. У якому співвідношенні перебувають лінгвістика і семіотика? Що таке лінгвосеміотика, і хто є її основоположником? 9. Розкрийте сутність найвідоміших градацій знаків. 10. Розкрийте своєрідність мови як знакової системи. 11. Чи всі мовні одиниці можна вважати знаками? 12. У чому подібність і відмінність паралінгвістики й паракінесики? 13. Наведіть приклади використання в комунікації невербальних знаків.

Самостійна робота студентів

1. Опрацювати лекційний матеріал.

2. При підготовці до теми "Методи дослідження мови" законспектувати у вигляді словникових статей тлумачення таких термінів: *описовий метод, історичний метод, порівняльно-історичний метод, метод лінгвістичної географії, типологічний метод, структурний метод, соціологічний метод, психологічний метод,*

математичний метод у мовознавстві.

3. Знайти інформацію про:

➤ *графічні засоби спілкування*: азбука Морзе; азбука Брайля; ручна азбука для глухонімих;

➤ *спеціалізовані системи сигналізації*: дорожні знаки; морська сигналізація; сигналізація прапорцями, ракетами.

4. Розкрити питання “Паравербальні засоби комунікації” (обсяг 2–3 стор. рукопису).

Орієнтовна тематика доповідей

1. Невербальні форми спілкування.
2. Звуковий символізм.
3. Лінгвістичний знак як єдність знаків мови і мовлення.
4. Мова як знакова система.

📖 Література 📖

1. Білецький А. О. Про мову і мовознавство / А. О. Білецький. – К., 1996. – С. 11–18, 125–130, 171–172.

2. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація / В. Іванишин, Я. Радевич-Винницький. – Дрогобич : Відродження, 1994. – С. 71–82, 110–124, 137–140.

3. Кириченко Г. С. Нариси загального мовознавства : навч. посіб. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. : у 2ч. / Г. С. Кириченко, С. В. Кириченко, А. П. Супрун; за ред. А. П. Супрун. – К. : Видавничий Дім “ІнЮре”, 2008. – С. 5–14.

4. Кочерган М. П. Загальне мовознавство / М. П. Кочерган. – 3-тє вид. – Київ: ВЦ «Академія», 2010. – С. 7–18, 355–403.

5. Семчинський С. В. Загальне мовознавство. Видання друге, перероблене і доповнене / С. В. Семчинський. – К. : АТ “ОКО”, 1996. – С. 6 – 25.

Тема № 3. Проблема співвідношення мови, мислення і свідомості

ПЛАН

1. Проблема співвідношення мови і мислення. Менталінгвістика, її розділи.
2. Психофізичні основи зв'язку мови і мислення.
3. Внутрішнє мовлення і мислення.
4. Гіпотеза лінгвальної відносності Сепіра-Уорфа.
5. Роль мови у процесі пізнання.
6. Психолінгвістика, етапи розвитку, основні проблеми, представники.
7. Когнітивна лінгвістика, основні школи, проблеми та представники.

Мета: з'ясувати теоретичні питання щодо взаємозв'язку мови, мислення і свідомості; визначити типи мислення та їх відношення до мови; розглянути питання впливу мислення на мову і мови на мислення; диференціювати суть гіпотези лінгвальної відносності Сепіра-Уорфа та поглядів її прихильників і опонентів; виокремити основні напрями та проблеми психолінгвістики та когнітивної лінгвістики.

Завдання: формувати у студентів знання про сучасні мовознавчі напрями та дослідження у галузі металінгвістики, психолінгвістики, когнітивістики.

Ключові поняття: мислення, свідомість, невербальне мислення; поняттєве, технічне, чуттєво-образне мислення; мовна картина світу; гіпотеза Сепіра-Уорфа; менталінгвістика, психолінгвістика, когнітивна лінгвістика.

Форма контролю: перевірка конспектів, обговорення питань із теми.

Написання міні-тесту з теми практичного заняття.

Репрезентація та обговорення доповідей.

Запитання та завдання для самоконтролю

1. У чому полягає суспільна сутність мови? 2. Обґрунтуйте соціальну зумовленість мовних явищ. Чи все в мові є соціальним? 3. У чому своєрідність мови, мовлення та мовної діяльності? 4. Яка роль мови у процесах пізнання? 5. У чому переваги мови над іншими системами комунікації? 6. Що означає термін “акт мовлення”? 7. Охарактеризувати основні погляди вчених на співвідношення мови та мислення. 8. Проблема взаємовпливу мови на свідомість та мислення.

Самостійна робота студентів

1. Опрацювати лекційний матеріал.
2. Дати визначення понять: *мислення, свідомість, невербальне мислення; поняттєве, технічне, чуттєво-образне мислення; мовна картина світу; гіпотеза Сепіра-Уорфа.*
3. Розкрити питання “Мова в процесі пізнання світу. Гіпотеза Сепіра-Уорфа” (обсяг 2–3 стор. рукопису).

Орієнтовна тематика доповідей

1. Критика теорії мовної відносності (*висвітлити різні погляди вчених відносно вказаної теорії*).
2. Психологічний напрям у мовознавстві.
3. Передумови виникнення психолінгвістики.
4. Л. С. Виготський – основоположник вітчизняної психолінгвістики.
5. Вікова психолінгвістика.
6. Напрями та завдання комунікативної лінгвістики.

📖 Література 📖

1. Кочерган М. П. Загальне мовознавство / М. П. Кочерган. – 3-тє вид. – Київ : ВЦ «Академія», 2010. – С. 7–18, 355–403.
2. Семчинський С. В. Загальне мовознавство. Видання друге, перероблене і доповнене / С. В. Семчинський. – К. : АТ “ОКО”, 1996. – С. 6–25.
3. Кириченко Г. С. Нариси загального мовознавства : навч. посіб. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. : у 2ч. / Г. С. Кириченко, С. В. Кириченко, А. П. Супрун; за ред. А. П. Супрун. – К. : Видавничий Дім “ІнЮре”, 2008. – С. 5–14.

Тема № 4–5. Мова як історична категорія

ПЛАН

1. Мова як явище, що історично розвивається. Синхронія та діахронія.
2. Зовнішні і внутрішні причини змін у мові.
3. Мовні контакти. Мовна асиміляція.
4. Престиж мови.
5. Основні й похідні функції мови у суспільстві.
6. Соціальний характер мови і мовлення. Визначення мовної норми. Мовний еталон (або “мовний ідеал”).
7. Становлення, проблематика, основні поняття соціолінгвістики.
8. Питання про мовні ситуації та мовну політику.
9. Інтерлінгвістика. Міжнародні мови.

Мета: виокремлення соціальної та історичної зумовленості мовних явищ, залежності розвитку мови від стану суспільства; розмежування та розгляд зовнішніх і внутрішніх причин мовних змін; з’ясування питань темпів мовних змін та прогресу в розвитку мов.

Завдання: дати розуміння диференціації мовних законів, поняття синхронія та діахронія, внутрішні та зовнішні закони історичних змін у мові, гіпотези про розвиток мови.

Ключові поняття: функції мови; мовна норма; соціолінгвістика, мовна ситуація, білінгвізм, мовна політика; етнолінгвістика, інтерлінгвістика.

Форма контролю: перевірка конспектів, обговорення питань із теми.

Репрезентація та обговорення доповідей.

Запитання та завдання для самоконтролю

1. Обґрунтуйте соціальну зумовленість мовних явищ. Чи все в мові є соціальним?
2. Як відображаються в мові соціальні чинники?
3. Наведіть факти на доказ того, що мова є символом соціальної солідарності.
4. Чому мова є найважливішою етнічною ознакою? Розкрийте співвідношення мови, нації і держави; мови і культури.
5. Охарактеризуйте основні проблеми соціолінгвістики. Розкрийте зміст понять “мовна ситуація” і “мовна політика”. Якою мірою можливий свідомий вплив суспільства на мову?
6. Охарактеризуйте зовнішні причини мовних змін.
7. Які зміни в мові можуть бути спричинені контактуванням мов?
8. Що розуміють під внутрішніми причинами мовних змін? У яких антиноміях і тенденціях мовного розвитку вони виявляються?
9. Від чого залежать темпи мовних змін? Обґрунтуйте відповідь.
10. Які думки існують у мовознавстві щодо прогресу в розвитку мов?

Самостійна робота студентів

1. Опрацювати лекційний матеріал.
2. Дати визначення понять: *функції мови, мовна норма, форми мови (перерахувати), мовна ситуація, білінгвізм, диглосія, мовна політика, соціолінгвістика.*
3. Розкрити питання “*мова і нація*”, “*мова і держава*”, “*мова і культура*” (обсяг 2–3 стор. рукопису).
4. Підготуватися до репрезентації та обговорення доповідей. Добір літератури з теми студент здійснює самостійно.

Орієнтовна тематика доповідей

1. Мовна політика в Україні: діахронічний аспект.
2. Білінгвізм: соціальний, психічний, мовний аспекти.
3. Мовне законодавство: українське і міжнародне.
4. Мовна ситуація в Україні.
5. Мовна компетенція студентів у ситуації українсько-російського білінгвізму.
6. Мовна інтерференція під час вивчення іноземної мови.
7. Контрастивне дослідження студентського сленгу в українській та англійській мовах.
8. Англійська мова як джерело українського комп'ютерного жаргону.
9. Вплив соціального середовища на мовленнєву поведінку людини.
10. Стоянова Е. П. Деякі аспекти мовної ситуації в Болгарії у зв'язку з її вступом до Європейського Союзу / Е. П. Стоянова // Мовознавство. – 2010. – № 6. (<http://movoznavstvo.org.ua/arkhiv-zhurnalu/vsi-nomera-zhurnalu/47-2010-6-listopad-gruden/189-titul-zmist-6-2010.html>).
11. Черненко Г. А. Прогнозування мовного конфлікту як соціолінгвістичне завдання / Г. А. Черненко // Мовознавство. – 2011. – № 2 (<http://movoznavstvo.org.ua/vsi-nomera-zhurnalu/49-2011-2-berezenkviten.html>).

📖 Література 📖

Основна

1. Кочерган М. П. Загальне мовознавство / М. П. кочерган. – Київ : ВЦ «Академія», 2008. – С. 297–354.

2. Общее языкознание / Под общ. ред. А. Е. Супруна. – Минск, 1983. – С. 27–87, 335–421.
3. Общее языкознание : Формы существования, функции, история языка / Отв. ред. Б. А. Серебренников. – М., 1970. – С. 197–307, 419–596.
4. Семчинський С. В. Загальне мовознавство / С. В. Семчинський. – К., 1996. – С. 256–392.

Додаткова

1. Вайнрайх У. Языковые контакты / У. Вайнрайх. – К., 1979. – 205 с.
2. Гриценко П. Ю. Етнолінгвістика / П. Ю. Гриценко // Українська мова. Енциклопедія. – Київ, 2004. – С. 178–179.
3. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика / В. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2007. – 262 с.
4. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація / В. Іванишин, Я. Радевич-Винницький. – Дрогобич, 1994. – 215 с.
5. Конобродская Валентина. Украинская этнолингвистика : некоторые аспекты / Валентина Конобродская // Режим доступа : <http://www.rastko.rs/rastko/delo/11735>
6. Масенко Л. Т. Мова і політика / Л. Т. Масенко. – К., 1999. – 189 с.
7. Мацюк Г. П. До витоків соціолінгвістики. Соціологічний напрям у мовознавстві / Г. П. Мацюк. – Львів, 2008. – 216 с.
8. Мацюк Г. П. Прикладна соціолінгвістика : питання мовної політики / Г. П. Мацюк. – Львів, 2009. – 225 с.
9. Мосенкіс Ю. Проблема мови Київської Русі / Ю. Мосенкіс // Українська мова та література. – 1996. – № 3. – С. 15–21.

10. Ткаченко О. Б. До проблеми мовної стійкості / О. Б. Ткаченко // Мовознавство. – 1991. – № 2. – С. 21–27.

11. Штурнак О. Мовні контакти як об'єкт вивчення (огляд літератури / О. Штурнак // Теле- та радіожурналістика. – 2009. – Вип. 8. – С. 119–130.

Тема № 6. Системно-структурна організація мови

ПЛАН

1. Системний характер мови.
2. Парадигматичні, синтагматичні та ієрархічні відношення між мовними одиницями.
3. Структура мови. Основні та проміжні рівні мови.
4. Теорія ізоморфізму та ієрархії рівнів мови.
5. Характеристика основних рівнів мови.
6. Співвідношення системних і несистемних явищ у мові. Система і норма.

Мета: з'ясувати системно-структурну організацію мови; розглянути види відношень між мовними одиницями (синтагматичні, парадигматичні, ієрархічні); з'ясувати основні та проміжні рівні мов, різні погляди мовознавців стосовно їх визначення; дослідити теорію ізоморфізму та ієрархії рівнів мови; виокремити своєрідності системності мови; обґрунтувати проблему співвідношення системних і несистемних явищ у мові, понять “система” і “норма”.

Завдання: формувати у студентів знання про сучасні мовознавчі погляди представників різних напрямів на поняття система і структура. Дати розуміння мови як системи систем, мовних рівнів та їх основних одиниць і категорій; діахронії та синхронії мови.

Ключові поняття: синтагматика, парадигматика, система, структура, рівень, ізоморфізм.

Форма контролю: перевірка конспектів, обговорення питань із теми.

Репрезентація та обговорення доповідей.

Запитання та завдання для самоконтролю

1. Назвіть специфічні властивості мови як семіотичної системи.
2. На чому ґрунтується системність мови? Які відношення існують між мовними одиницями?
3. Назвіть принципи, за якими виділяють мовні рівні. У чому відмінність між основними й проміжними мовними рівнями?
4. У чому полягає своєрідність фонологічної системи певної етнічної мови?
5. Як співвідносяться між собою фонemi в парадигматиці та синтагматиці?
6. У чому головна відмінність морфеми від фонemi?
7. Чому морфологія відіграє неоднакову роль у мовах різних типів?
8. Проаналізуйте відомі Вам підходи до виділення частин мови.
9. Поясніть труднощі, пов'язані з визначенням лексеми.
10. Які типи відношень спостерігаються між одиницями лексико-семантичної системи?
11. Яка одиниця визнана як основна одиниця синтаксису більшістю мовознавців?
12. Схарактеризуйте ознаки речення.
13. Зіставте поняття речення і висловлювання.
14. Які поняття використовують для опису речення та його семантики?

Самостійна робота студентів

1. Опрацювати лекційний матеріал.
2. Дати визначення понять: *синтагматика, парадигматика, система, структура, мовний рівень, ізоморфізм, ієрархія мовних одиниць.*

3. Розкрити питання “Можливості синергетики у мовознавстві” (обсяг 2–3 стор. рукопису).

4. Законспектувати статті:

- Васильєва Л. П. До питання про співвідношення мови-системи та мови-стандарту / Л. П. Васильєва // Мовознавство. – 2002. – № 2–3.

- Дудок Р. І. Системність та структурність мови / Р. І. Дудок // Мовознавство. – 2003. – № 5.

☞ Література ☞

1. Кодухов В. И. Общее языкознание / В. И. Кодухов. – М., 1974. – С. 130–133.

2. Кочерган М. П. Загальне мовознавство / М. П. Кочерган. – К., 1999. – С. 207–291.

3. Кочерган М. П. Загальне мовознавство / М. П. Кочерган. – К., 2003. – С. 178–179.

4. Левицкий Ю. А. Общее языкознание / Ю. А. Левицкий. – М., 2008. – С. 42–65.

5. Рождественский Ю. В. Лекции по общему языкознанию / Ю. В. Рождественский. – М., 2000. – С. 57–61.

6. Семчинський С. В. Загальне мовознавство / С. В. Семчинський. – К., 1996. – С. 151–198.

7. Супрун А. Е. Общее языкознание / А. Е. Супрун. – Мн., 1983. – С. 130–137.

КОНТРОЛЬНА РОБОТА

Контрольна робота з дисципліни “Загальне мовознавство” присвячена історії лінгвістичних учень.

Мета роботи – проконтролювати засвоєння одного з центральних розділів курсу, який показує витоки світової лінгвістичної думки і допомагає з’ясувати сучасні напрямки у мовознавстві.

Після опрацювання рекомендованої літератури студент повинен грамотно і стисло викласти основні положення питань, пов’язаних з етапами розвитку світової лінгвістики, навести приклади, підтвердити, де це потрібно, тезами з першоджерел (див. список додаткової літератури).

Умови відпрацювання пропущеного заняття

1. Пред’явити конспект відповідної теми заняття.
2. Виконати завдання, які рекомендовані для самостійного опрацювання.
3. Вивчити матеріал, уміти давати розгорнуту відповідь на запитання.
4. Відповісти на запитання тесту (аудиторна форма роботи).

ЗАВДАННЯ ТА ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ТЕМАТИЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ

Варіант 1

I. Дати відповідь на теоретичні запитання.

1. Назвіть першу соціолінгвістичну школу та її представників.
2. Охарактеризуйте 3 основні напрями менталінгвістики.

II. Продовжити визначення термінів.

Прамова –

Мовний союз –

III. Виконати тести.

1. Хто є автором гіпотези лінгвальної відносності: а) Е. Сепір, Б. Уорф; б) В. фон Гумбольдт, М. Мюллер; в) А. Шлейхер, Е. Бенвеніст; г) І. М. Сеченов, С. Л. Рубінштейн.

2. Гіпотеза лінгвальної відносності має такий зміст: а) мова визначає мислення; людина в своєму мисленні йде за мовою; б) мова є основним інструментом пізнання; в) мова закріплює результати пізнавальної діяльності; г) вивчення нової мови рівнозначне набуттю нового погляду на попереднє світосприйняття.

3. Яку гіпотезу було висунуто радянськими мовознавцями на противагу гіпотезі Сепіра – Уорфа? а) гіпотезу соціального договору; б) гіпотезу лінгвістичної доповняльності; в) гіпотезу звуко символізму; г) яфетидологію – «нове вчення про мову».

4. Гіпотезу лінгвальної відносності підтримували: а) неогумбольдтіанці; б) структуралісти; в) молодограматика; г) компаративісти.

5. Кому належать слова: «Мова – не просто передавальний інструмент для озвучених ідей, а скоріше сама творець ідей...»:

а) В. фон Гумбольдту; б) Б. Уорфу; в) Є. Сепіру; г) Л. Вайсгерберу.

6. Склад і внутрішня організація єдиного цілого – це:

а) система; б) структура.

7. Хто є автором теорії ізоморфізму: а) Л. Єльмслєв;

б) О. С. Мельничук; в) Є. Курилович; г) Е. Бенвеніст.

8. Яка функція фонемі полягає в забезпеченості цілісності та виділеності слова, що досягається завдяки наголосу і сингармонізму: а) конститутивна; б) дистинктивна; в) делімітативна; г) кульмінативна.

9. Позиційно зумовлені звуки – це: а) фонемі; б) алофони;

в) варіації; г) дифтонги.

10. Хто з мовознавців відстоював розуміння мови як

суспільного явища: а) А. Шлейхер, М. Мюллер; б) Г. Штейнталь, В. Гумбольдт; в) Я. Грімм, Ф. де Соссюр.

Варіант 2

I. Дати відповідь на теоретичні запитання.

1. Назвіть 3 ознаки мовної детерміації соціуму.
2. Диференціювати суть гіпотези Сепіра-Уорфа.

II. Продовжити визначення термінів.

Мовна універсалія –

Гіпотеза вроджених мовних структур –

III. Виконати тести.

1. Хто з мовознавців виділив перформативну функцію:

а) К. Бюлер; б) Г. Почепцов; в) Е. Бенвеніст; г) Р. Якобсон.

2. Які функції подає у класифікації Р. Якобсон: а) емотивну,

конативну, когнітивну, референтну, волюнтативну, поетичну;

б) емотивну, конативну, референтну, метамовну, фатичну, поетичну;

в) комунікативну, емотивну, конативну, когнітивну, референтну, метамовну; г) експресивну, конативну, когнітивну, метамовну, волюнтативну, поетичну.

3. Які властивості має мовна норма: а) вибірковість, матеріальність, обов'язковість; б) вибірковість, обов'язковість, умовність; в) вибірковість, стійкість, обов'язковість; г) вибірковість, довільність, обов'язковість.

4. Соціальна солідарність позначає: а) соціальну згуртованість; б) соціальний символізм; в) наявність соціальних діалектів; г) соціальну патологію.

5. Сукупність досягнень суспільства в галузі освіти, науки, мистецтва та ін. – це: а) менталітет; б) національний характер; в) культура; г) література.

6. Назвати представників української соціолінгвістики: а) Н. Шумарова, О. Тараненко; б) А. Мейє, М. Кондрашов; в) Н. Шумарова, А. Мейє; г) Н. Шумарова, Є. Поливанов.

7. Який рівень мови змінюється найшвидше: а) фонологічний; б) морфонологічний; в) лексико-семантичний; г) синтаксичний.

8. Яка наука вивчає штучні мови: а) соціолінгвістика; б) інтерлінгвістика; в) етнопсихолінгвістика; г) психолінгвістика.

9. З яким методом пов'язане поняття гіпотези: а) індукція; б) дедукція; в) аналіз; г) синтез.

10. Який математичний метод використовується в соціолінгвістичних дослідженнях: а) Хі-квадрат; б) корелятивний аналіз; в) індекс Апресяна; г) статистика.

Варіант 3

I. Дати відповідь на теоретичні запитання.

1. Назвіть ознаки залежності мови від розвитку соціуму: 4 функції мови щодо соціуму.
2. Доведіть вірогідність існування мислення без мови.

II. Продовжити визначення термінів.

Мовні контакти –

Суперстрат –

III. Виконати тести.

1. **Інтерв'ю – це метод:** а) соціолінгвістики; б) психолінгвістики; в) математичної лінгвістики; г) лінгвогеографії.
2. **Експеримент – це метод:** а) соціолінгвістики; б) психолінгвістики; в) математичної лінгвістики; г) лінгвогеографії.
3. **Ранжування – це метод:** а) соціолінгвістики; б) психолінгвістики; в) математичної лінгвістики; г) лінгвогеографії.
4. **Метод ізоглос належить до:** а) соціолінгвістики; б) психолінгвістики; в) математичної лінгвістики; г) лінгвогеографії.
5. **«Семантичний диференціал» – це метод дослідження:** а) соціолінгвістики; б) психолінгвістики; в) математичної лінгвістики; г) лінгвогеографії.
6. **На основі матеріалів асоціативних експериментів укладають такі словники:** а) частотні; б) тлумачні; в) асоціативні; г) орфографічні.
7. **Менталістичного напрямку дотримувалися:** а) В. фон Гумбольдт; б) Л. С. Виготський; в) О. С. Кубрякова; г) Є. М. Ахудзянов.
8. **До одиниць мовлення належать:** а) фонема, морф, лексема речення; б) звук, морф, слово, висловлення; в) звук, морфема, лексема,

речення; г) фонема, морфема, лексема, висловлення.

9. Відношення знака до позначуваного об'єкта навколишньої дійсності називають: а) денотативним; б) конотативним; в) синтагматичним; г) прагматичним.

10. До основних ознак знака не належить: а) матеріальність; б) інформативність; в) позначення чогось, що перебуває поза ним; г) безсистемність.

Варіант 4

I. Дати відповідь на теоретичні запитання.

1. Назвати 5 вітчизняних, 5 зарубіжних соціолінгвістів.
2. Поняття лакуни та способи їх заповнення.

II. Продовжити визначення термінів.

Субстрат –

Адстрат –

III. Виконати тести.

1. До одиниць мовлення належать: а) фонема, морф, лексема речення; б) звук, морф, слово, висловлення; в) звук, морфема, лексема, речення; г) фонема, морфема, лексема, висловлення.

2. Відношення знака до позначуваного об'єкта навколишньої дійсності називають: а) денотативним; б) конотативним; в) синтагматичним; г) прагматичним.

3. До основних ознак знака не належить: а) матеріальність; б) інформативність; в) позначення чогось, що перебуває поза ним; г) безсистемність.

4. Моторна афазія, що полягає в утраті здатності виражати думку в усній формі, пов'язана з ушкодженням зони: а) лобних доль лівої півкулі; б) Брока; в) тім'яно-потиличної ділянки лівої півкулі;

г) Верніке.

5. Сенсорна афазія, що полягає в утраті здатності розуміти усне мовлення, пов'язана з ушкодженням зони: а) лобних доль лівої півкулі; б) Брока; в) тім'яно-потиличної ділянки лівої півкулі; г) Верніке.

6. Процес, коли з однієї мови виникає дві або більше мов, називають: а) диференціацією, або дивергенцією; б) інтеграцією, або конвергенцією.

7. Процес, коли з декількох мов чи діалектів виникає одна мова, називають: а) інтеграцією, або конвергенцією; б) диференціацією, або дивергенцією.

8. Штучно створена умовна говірка вузької замкненої соціальної або професійної групи, незрозуміла для сторонніх, – це: а) піджин; б) узус; в) арго.

9. Мовленнєва діяльність охоплює: а) мовлення і мислення; б) мову і мовлення; в) мову, мислення і свідомість.

10. Думка про те, що мова – природний організм, належить представникам: а) натуралістичного напрямку; б) психологічного напрямку.

Варіант 5

I. Дати відповідь на теоретичні запитання.

1. **Форми довготривалої мовної пам'яті.**
2. **Назвіть 5 зовнішніх чинників мовних змін.**

II. Продовжити визначення термінів.

Соціолінгвістика –

Диференціація, або мовна дивергенція –

III. Виконати тести.

1. Думка про те, що мова – природний організм, належить представникам: а) натуралістичного напрямку; б) психологічного напрямку.

2. Учення про мову як знакову систему обґрунтував у своєму «Курсі загальної лінгвістики»: а) О. Потебня; б) Ф. де Соссюр; в) А. Шляйхер.

3. Мова – як засіб вираження творчих потенцій людини, співвіднесений з естетичними категоріями прекрасне / потворне, – це: а) когнітивна функція; б) естетична функція; в) емотивна функція.

4. Мовлення: а) матеріальне, конкретне, реальне, динамічне, індивідуальне; б) ідеальне, абстрактне, потенційне, соціальне; в) динамічне, індивідуальне, ідеальне, абстрактне, потенційне.

5. Мова: а) матеріальна, конкретна, реальна, динамічна, індивідуальна; б) ідеальна, абстрактна, потенційна, соціальна; в) динамічна, індивідуальна, ідеальна, абстрактна, потенційна.

6. Як називається сукупність форм існування однієї мови або сукупність мов у їх територіально-соціальному взаємовідношенні і функціональній взаємодії в межах певних географічних регіонів або адміністративно-політичних утворень: а) мовна політика; б) мовна ситуація; в) диглосія.

7. Назвати першу відому штучну мову: а) волапюк; б) есперанто; в) інтерлінгва; г) ідо.

8. Лінгвістична дисципліна, яка вивчає міжнародні мови як засіб комунікації в багатомовному світі, називається: а) соціолінгвістика; б) когнітивна лінгвістика; в) інтерлінгвістика; г) менталінгвістика.

9. Указати, з чого починаються мовні зміни: а) індивідуального новотвору; б) варіювання; в) соціальних потреб.

10. Обрати поняття, про зв'язок яких стверджує гіпотеза Сепіра-Уорфа: а) мови і мислення; б) мови і культури; в) мови і мовлення.

Варіант 6

I. Дати відповідь на теоретичні запитання.

1. Що таке концептуальна і мовна картина світу?
2. Диференціюйте основні одиниці мовних рівнів.

II. Продовжити визначення термінів.

Форми мови:

Зіставне мовознавство –

III. Виконати тести.

1. Хто з мовознавців виділив перформативну функцію:

а) К. Бюлер; б) Г. Почепцов; в) Е. Бенвеніст; г) Р. Якобсон.

2. Які функції подає у класифікації Р. Якобсон:

а) емотивну, конативну, когнітивну, референтну, волюнтативну, поетичну;
б) емотивну, конативну, референтну, метамовну, фатичну, поетичну;
в) комунікативну, емотивну, конативну, когнітивну, референтну, метамовну;
г) експресивну, конативну, когнітивну, метамовну, волюнтативну, поетичну.

3. Які властивості має мовна норма:

а) вибірковість, матеріальність, обов'язковість; б) вибірковість, обов'язковість, умовність; в) вибірковість, стійкість, обов'язковість; г) вибірковість, довільність, обов'язковість.

4. Соціальна солідарність позначає:

а) соціальну згуртованість; б) соціальний символізм; в) наявність соціальних діалектів; г) соціальну патологію.

5. Сукупність досягнень суспільства в галузі освіти, науки,

мистецтва та ін. – це: а) менталітет; б) національний характер; в) культура; г) література.

6. Назвати представників української соціолінгвістики:

а) Н. Шумарова, О. Тараненко; б) А. Мейє, М. Кондрашов; в) Н. Шумарова, А. Мейє; г) Н. Шумарова, Є. Поливанов.

7. Який рівень мови змінюється найшвидше: а) фонологічний;

б) морфонологічний; в) лексико-семантичний; г) синтаксичний.

8. Яка наука вивчає штучні мови: а) соціолінгвістика;

б) інтерлінгвістика; в) етнопсихолінгвістика; г) психолінгвістика.

9. З яким методом пов'язане поняття гіпотези: а) індукція;

б) дедукція; в) аналіз; г) синтез.

10. Який математичний метод використовується в

соціолінгвістичних дослідженнях: а) Хі-квадрат; б) корелятивний аналіз; в) індекс Апресяна; г) статистика.

Варіант 7

I. Дати відповідь на теоретичні запитання.

1. Охарактеризуйте види мовної пам'яті.

2. Назвіть основні та проміжні рівні / яруси мови.

II. Продовжити визначення термінів.

Менталінгвістика –

Знак-індекс –

III. Виконати тести.

1. Яку ознаку знака Ф. де Соссюр називає *другим* принципом:

а) матеріальність; б) довільність; в) умовність; г) лінійний характер позначення.

2. Яка одиниця мови є найменшою мовною одиницею:

а) фонема; б) морфема; в) слово; г) речення.

3. Яка одиниця мови є найменшою двосторонньою мовною одиницею: а) фонема; б) морфема; в) слово; г) речення.

4. Яка одиниця мови є знаком з погляду представників унілатеральної теорії: а) фонема; б) морфема; в) слово; г) всі одиниці мови.

5. Яка одиниця мови є знаком з погляду представників білатеральної теорії: а) фонема; б) морфема; в) слово; г) всі одиниці мови.

6. Яка наука вивчає акустичні характеристики голосу, паузи, інтонацію: а) паралінгвістика; б) паракінесика; в) семіотика.

7. Кому з науковців належать слова: «мова – це орган, який утворює думку»: а) І. О. Бодуену де Куртене; б) М. І. Жинкіну; в) В. фон Гумбольдту; г) О. О. Потебні.

8. Хто з мовознавців першим висловив припущення про вплив мови на мислення: а) А. Шлейхер; б) Ф. де Соссюр; в) Л. В. Щерба; г) В. фон Гумбольдт.

9. Хто є автором гіпотези лінгвальної відносності: а) Е. Сепір, Б. Уорф; б) В. фон Гумбольдт, М. Мюллер; в) А. Шлейхер, Е. Бенвеніст; г) І. М. Сеченов, С. Л. Рубінштейн.

10. Гіпотеза лінгвальної відносності має такий зміст: а) мова визначає мислення; людина в своєму мисленні йде за мовою; б) мова є основним інструментом пізнання; в) мова закріплює результати пізнавальної діяльності; г) вивчення нової мови рівнозначне набуттю нового погляду на попереднє світосприйняття.

Варіант 8

I. Дати відповідь на теоретичні запитання.

1. Укажіть 10 найпоширеніших мов світу.

2. Виокремте основні категорії мови і мислення.

II. Продовжити визначення термінів.

Когнітивна лінгвістика –

Школа «слів і речей» –

III. Виконати тести.

1. До одиниць мовлення належать: а) фонема, морф, лексема речення; б) звук, морф, слово, висловлення; в) звук, морфема, лексема, речення; г) фонема, морфема, лексема, висловлення.

2. Відношення знака до позначуваного об'єкта навколишньої дійсності називають: а) денотативним; б) конотативним; в) синтагматичним; г) прагматичним.

3. До основних ознак знака не належить: а) матеріальність; б) інформативність; в) позначення чогось, що перебуває поза ним; г) безсистемність.

4. Теорія ієрархії рівнів була сформульована: а) В. Кодуховим; б) О. Реформатським; в) Є. Куриловичем; г) Е. Бенвеністом.

5. Проміжним між морфологічним і лексико-семантичним рівнями є: а) морфонологічний; б) словотвірний; в) фразеологічний; г) фонологічний.

6. Лінгвістична дисципліна, яка вивчає міжнародні мови як засіб комунікації в багатомовному світі, називається: а) інтерлінгвістика; б) соціолінгвістика; в) психолінгвістика; г) етнолінгвістика.

7. Сукупність рис мовної системи, які з'явилися внаслідок впливу однієї мови на іншу в умовах тривалого співіснування і контактування сусідніх народів, називається: а) антиномія; б) суперстрат; в) субстрат; г) адстрат.

8. Форма достовірного умовиводу окремого положення із

загальних називається: а) дедукцією; б) аналізом; в) гіпотезою; г) індукцією.

9. Діалектні явища, зумовлені периферійними контактами сусідніх мов із частковим накладанням мовних територій, називаються: а) суперстрат; б) адстрат; в) білінгвізм.

10. Як називається вчення про походження людської мови з одного джерела: а) теорія хвиль; б) теорія ієрархії мовних рівнів; в) теорія моногенезу.

Варіант 9

I. Дати відповідь на теоретичні запитання.

1. Типи значень слова.
2. Перерахуйте мовні знаки.

II. Продовжити визначення термінів.

Мовна ситуація –

Теорія ієрархії мовних рівнів –

III. Виконати тести.

1. Метод ізоглос належить до: а) соціолінгвістики; б) психолінгвістики; в) математичної лінгвістики; г) лінгвогеографії.

2. «Семантичний диференціал» – це метод дослідження: а) соціолінгвістики; б) психолінгвістики; в) математичної лінгвістики; г) лінгвогеографії.

3. На основі матеріалів асоціативних експериментів укладають такі словники: а) частотні; б) тлумачні; в) асоціативні; г) орфографічні.

4. Менталістичного напрямку дотримувалися: а) В. фон Гумбольдт; б) Л. С. Виготський; в) О. С. Кубрякова; г) Є. М. Ахудзянов.

5. До одиниць мовлення належать: а) фонема, морф, лексема речення; б) звук, морф, слово, висловлення; в) звук, морфема, лексема, речення; г) фонема, морфема, лексема, висловлення.

6. Відношення знака до позначуваного об'єкта навколишньої дійсності називають: а) денотативним; б) конотативним; в) синтагматичним; г) прагматичним.

7. До основних ознак знака не належить: а) матеріальність; б) інформативність; в) позначення чогось, що перебуває поза ним; г) безсистемність.

8. Теорія ієрархії рівнів була сформульована: а) В. Кодуховим; б) О. Реформатським; в) Є. Куриловичем; г) Е. Бенвеністом.

9. Проміжним між морфологічним і лексико-семантичним рівнями є: а) морфонологічний; б) словотвірний; в) фразеологічний; г) фонологічний.

10. Лінгвістична дисципліна, яка вивчає міжнародні мови як засіб комунікації в багатомовному світі, називається: а) інтерлінгвістика; б) соціолінгвістика; в) психолінгвістика; г) етнолінгвістика.

Варіант 10

I. Дати відповідь на теоретичні запитання.

1. Що таке збалансована / незбалансова мовна ситуація?
2. Визначте властивості мовного знаку.

II. Продовжити визначення термінів.

Білатеральне розуміння знаку –

Мовна картина світу –

III. Виконати тести.

1. Указати вид мовленнєвого розладу, що призводить до

порушення фонематичного слуху, розрізнення звукового складу слів: а) семантичний; б) моторний; в) сенсорний.

2. Моторна афазія, що полягає в утраті здатності виражати думку в усній формі, пов'язана з ушкодженням зони: а) лобних доль лівої півкулі; б) Брока; в) тім'яно-потиличної ділянки лівої півкулі; г) Верніке.

3. Сенсорна афазія, що полягає в утраті здатності розуміти усне мовлення, пов'язана з ушкодженням зони: а) лобних доль лівої півкулі; б) Брока; в) тім'яно-потиличної ділянки лівої півкулі; г) Верніке.

4. Процес, коли з однієї мови виникає дві або більше мов, називають: а) диференціацією, або дивергенцією; б) інтеграцією, або конвергенцією.

5. Процес, коли з декількох мов чи діалектів виникає одна мова, називають: а) інтеграцією, або конвергенцією; б) диференціацією, або дивергенцією.

6. Штучно створена умовна говірка вузької замкненої соціальної або професійної групи, незрозуміла для сторонніх, – це: а) піджин; б) узус; в) арго.

7. Мовленнєва діяльність охоплює: а) мовлення і мислення; б) мову і мовлення; в) мову, мислення і свідомість.

8. Думка про те, що мова – природний організм, належить представникам: а) натуралістичного напрямку; б) психологічного напрямку.

9. Учення про мову як знакову систему обґрунтував у своєму «Курсі загальної лінгвістики»: а) О. Потебня; б) Ф. де Соссюр; в) А. Шляйхер.

10. Мова – як засіб вираження творчих потенцій людини,

співвіднесений з естетичними категоріями прекрасне / потворне, – це: а) когнітивна функція; б) естетична функція; в) емотивна функція.

Варіант 11

I. Дати відповідь на теоретичні запитання.

1. Охарактеризуйте мовну ситуацію в Україні.
2. Типи мислення і їх зв'язок з мовою.

II. Продовжити визначення термінів.

Унілатеральне розуміння знаку –

Теорія ізоморфізму –

III. Виконати тести.

1. Віднайти функцію, яка не належить до похідних суспільних функцій мови: а) метамовна; б) фактична; в) кумулятивна.

2. Зазначити лінгвістичну дисципліну, яка визначає механізм впливу соціальних чинників на функціонування мови: а) етнолінгвістика; б) психолінгвістика; в) соціолінгвістика.

3. Обрати лінгвістичну дисципліну, яка досліджує питання міжнародних мов: а) інтерлінгвістика; б) психолінгвістика; в) соціолінгвістика.

4. Зазначити, як характеризують мовну ситуацію в Україні: а) ендоглосна і збалансована; б) екzogлосна і незбалансована; в) екzogлосна і збалансована.

5. З'ясувати, до яких критеріїв опису складних мовних ситуацій належать структурно-генетичні співвідношення між мовами: а) кількісних; б) якісних; в) оцінних.

6. Окреслити властивості мови як системи: а) динамічна і функціональна; б) замкнута і матеріальна; в) гетерогенна й ідеальна.

7. Зазначити відношення, на яких будується мовна система:

а) синтагматичних, парадигматичних, ієрархічних; б) синтагматичних, епідигматичних, парадигматичних; в) парадигматичних, асоціативних, синтагматичних.

8. Білінгвізм – це: а) наука про мову; б) двомовність; в) мовні помилки.

9. Чи існують форми мислення, які здійснюються невербально: а) ні; б) так.

10. Як називається наука, основним завданням якої є дослідження зв'язків мови та мислення: а) менталінгвістика; б) семіотика; в) психолінгвістика.

Варіант 12

I. Дати відповідь на теоретичні запитання.

1. Логічний напрям у лінгвістиці.
2. Природні та штучні знаки.

II. Продовжити визначення термінів.

Білінгвізм –

Диглосія –

III. Виконати тести.

1. Теорія ієрархії рівнів була сформульована: а) В. Кодуховим; б) О. Реформатським; в) Є. Куриловичем; г) Е. Бенвеністом.

2. Проміжним між морфологічним і лексико-семантичним рівнями є: а) морфологічний; б) словотвірний; в) фразеологічний; г) фонологічний.

3. Лінгвістична дисципліна, яка вивчає міжнародні мови як засіб комунікації в багатомовному світі, називається: а) інтерлінгвістика; б) соціолінгвістика; в) психолінгвістика; г) етнолінгвістика.

4. Сукупність рис мовної системи, які з'явилися внаслідок впливу однієї мови на іншу в умовах тривалого співіснування і контактування сусідніх народів, називається: а) антиномія; б) суперстрат; в) субстрат; г) адстрат.

5. Форма достовірного умовиводу окремого положення із загальних називається: а) дедукцією; б) аналізом; в) гіпотезою; г) індукцією.

6. Діалектні явища, зумовлені периферійними контактами сусідніх мов із частковим накладанням мовних територій, називаються: а) суперстрат; б) адстрат; в) білінгвізм.

7. Як називається вчення про походження людської мови з одного джерела: а) теорія хвиль; б) теорія ієрархії мовних рівнів; в) теорія моногенезу.

8. Указати помилкове твердження: а) мовлення не залежить від обставин спілкування; б) мовлення може характеризуватися з погляду істинності / хибності; в) мовлення розгортається в часі і реалізується в просторі.

9. Сукупність мовних засобів, що відповідають системі мови й сприймаються її носіями як зразок суспільного спілкування, диференціюють як: а) мовна політика; б) мовна норма; в) мовна ситуація.

10. Визначити функцію, яка не належить до базових суспільних функцій мови: а) комунікативна; б) когнітивна; в) волюнтативна.

Варіант 13

I. Дати відповідь на теоретичні запитання.

1. Типи мовної політики.
2. Сучасні представники психолінгвістики.

II. Продовжити визначення термінів.

Семіотика –

Теорія (концентричних) хвиль –

III. Виконати тести.

1. На думку Ф. де Соссюра, знак – це: а) тільки частинка матерії; б) союз значення і його носія; в) поєднання поняття та акустичного образу; г) органічна єдність двох сторін.

2. Яку ознаку знака Ф. де Соссюр називає *першим* принципом: а) матеріальність; б) довільність; в) умовність; г) лінійний характер позначення.

3. Яку ознаку знака Ф. де Соссюр називає *другим* принципом: а) матеріальність; б) довільність; в) умовність; г) лінійний характер позначення.

4. Яка одиниця мови є найменшою мовною одиницею: а) фонема; б) морфема; в) слово; г) речення.

5. Яка одиниця мови є найменшою двосторонньою мовною одиницею: а) фонема; б) морфема; в) слово; г) речення.

6. Яка одиниця мови є знаком з погляду представників унілатеральної теорії: а) фонема; б) морфема; в) слово; г) всі одиниці мови.

7. Яка одиниця мови є знаком з погляду представників білатеральної теорії: а) фонема; б) морфема; в) слово; г) всі одиниці мови.

8. Яка наука вивчає акустичні характеристики голосу, паузи,

інтонацію: а) паралінгвістика; б) паракінесика; в) семіотика.

9. Кому з науковців належать слова: «мова – це орган, який утворює думку»: а) І. О. Бодуену де Куртене; б) М. І. Жинкіну; в) В. фон Гумбольдту; г) О. О. Потебні.

10. Хто з мовознавців першим висловив припущення про вплив мови на мислення: а) А. Шлейхер; б) Ф. де Соссюр; в) Л. В. Щерба; г) В. фон Гумбольдт.

Варіант 14

I. Дати відповідь на теоретичні запитання.

1. Укажіть процентну межу домінуючої мови в унітарному суспільстві.
2. Психолінгвісти ХІХ століття.

II. Продовжити визначення термінів.

Знак –

Унілатеральна теорія знака –

III. Виконати тести.

1. Загальне мовознавство вивчає: а) особливості мови як людського засобу спілкування, а також структуру й закономірності функціонування всіх мов світу; б) окремі мови або групи споріднених мов; в) методологію мовознавства; г) відношення мови до позамовних явищ.

2. Мова – це явище: а) біологічне; б) психічне; в) суспільне.

3. Українську мову вивчає: а) загальне мовознавство; б) конкретне мовознавство; в) прикладне мовознавство.

4. Забезпечує спілкування людини з комп'ютером: а) загальне мовознавство; б) конкретне мовознавство; в) прикладне мовознавство.

5. Створює лінгвістичну теорію: а) прикладне мовознавство;

б) конкретне мовознавство; в) загальне мовознавство.

6. Засіб спілкування людей – це: а) емотивна функція мови;
б) когнітивна функція мови; в) комунікативна функція мови;
г) мислетворча функція мови.

7. Естетична функція мови – це: а) функція вираження прекрасного, виховання естетичного смаку; б) функція вираження почуттів; в) функція самовираження.

8. Вирішенням завдань практичного використання мови займається: а) загальне мовознавство; б) теоретичне мовознавство; в) прикладне мовознавство; г) конкретне мовознавство.

9. Визначити, які вчені є прихильниками унілатеральної теорії знаків: а) Ю. С. Степанов, В. І. Кодухов; б) О. С. Мельничук, В. М. Солнцев; в) Л. Блумфільд, Ф. де Соссюр; г) З. Д. Попова, В. А. Звегінцев.

10. Які вчені є прихильниками білатеральної теорії знаків: а) Ю. С. Степанов, В. І. Кодухов; б) О. С. Мельничук, В. М. Солнцев; в) Л. Блумфільд, Ф. де Соссюр; г) З. Д. Попова, В. А. Звегінцев.

Варіант 15

I. Дати відповідь на теоретичні запитання.

1. Назвіть античних філософів, у працях яких розглядаються проблеми мови і мислення.
2. Назвіть 5 лінгвістів – розробників знакової теорії мови.

II. Продовжити визначення термінів.

Зовнішні причини мовних змін –

Знак-копія –

III. Виконати тести.

1. Мова – як засіб вираження творчих потенцій людини,

співвіднесений з естетичними категоріями прекрасне / потворне, – це: а) когнітивна функція; б) естетична функція; в) емотивна функція.

2. Мовлення: а) матеріальне, конкретне, реальне, динамічне, індивідуальне; б) ідеальне, абстрактне, потенційне, соціальне; в) динамічне, індивідуальне, ідеальне, абстрактне, потенційне.

3. Мова: а) матеріальна, конкретна, реальна, динамічна, індивідуальна; б) ідеальна, абстрактна, потенційна, соціальна; в) динамічна, індивідуальна, ідеальна, абстрактна, потенційна.

4. Як називається сукупність форм існування однієї мови або сукупність мов у їх територіально-соціальному взаємовідношенні і функціональній взаємодії в межах певних географічних регіонів або адміністративно-політичних утворень: а) мовна політика; б) мовна ситуація; в) диглосія.

5. Назвати першу відому штучну мову: а) волапюк; б) есперанто; в) інтерлінгва; г) ідо.

6. Лінгвістична дисципліна, яка вивчає міжнародні мови як засіб комунікації в багатомовному світі, називається: а) соціолінгвістика; б) когнітивна лінгвістика; в) інтерлінгвістика; г) менталінгвістика.

7. Указати, з чого починаються мовні зміни: а) індивідуального новотвору; б) варіювання; в) соціальних потреб.

8. Обрати поняття, про зв'язок яких стверджує гіпотеза Сепіра-Уорфа: а) мови і мислення; б) мови і культури; в) мови і мовлення.

9. Внутрішні причини мовних змін виявляються у: а) тенденціях до економії мовних засобів і зусиль мовців; б) розвитку матеріальної і духовної культури; в) тенденціях до обмеження складності мовних одиниць; г) контактуваннях мов.

10. Обрати твердження, яке висвітлює поширений погляд у сучасному мовознавстві на проблему «мови і мовлення»: а) мова – результат мовленнєвої діяльності; б) мова – явище, що реалізується в мовленні; в) мова і мовлення – протиставлені і взаємозумовлені елементи діалектичної єдності.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Загальне мовознавство вивчає:

- а) особливості мови як людського засобу спілкування, а також структуру й закономірності функціонування всіх мов світу;
- б) окремі мови або групи споріднених мов;
- в) методологію мовознавства;
- г) відношення мови до позамовних явищ.

2. Мова – це явище:

- а) біологічне;
- б) психічне;
- в) суспільне.

3. Українську мову вивчає:

- а) загальне мовознавство;
- б) конкретне мовознавство;
- в) прикладне мовознавство.

4. Забезпечує спілкування людини з комп'ютером:

- а) загальне мовознавство;
- б) конкретне мовознавство;
- в) прикладне мовознавство.

5. Створює лінгвістичну теорію:

- а) прикладне мовознавство;
- б) конкретне мовознавство;
- в) загальне мовознавство.

6. Засіб спілкування людей – це:

- а) емотивна функція мови;
- б) когнітивна функція мови;
- в) комунікативна функція мови;
- г) мислетворча функція мови.

7. Естетична функція мови – це:

- а) функція вираження прекрасного, виховання естетичного смаку;
- б) функція вираження почуттів;
- в) функція самовираження.

8. Вирішенням завдань практичного використання мови займається:

- а) загальне мовознавство;
- б) теоретичне мовознавство;
- в) прикладне мовознавство;
- г) конкретне мовознавство.

9. Визначити, які вчені є прихильниками унілатеральної теорії знаків:

- а) Ю. С. Степанов, В. І. Кодухов;
- б) О. С. Мельничук, В. М. Солнцев;
- в) Л. Блумфільд, Ф. де Соссюр;
- г) З. Д. Попова, В. А. Звегінцев.

10. Які вчені є прихильниками білатеральної теорії знаків:

- а) Ю. С. Степанов, В. І. Кодухов;
- б) О. С. Мельничук, В. М. Солнцев;
- в) Л. Блумфільд, Ф. де Соссюр;
- г) З. Д. Попова, В. А. Звегінцев.

11. На думку Ф. де Соссюра, знак – це:

- а) тільки частинка матерії;
- б) союз значення і його носія;
- в) поєднання поняття та акустичного образу;
- г) органічна єдність двох сторін.

12. Яку ознаку знака Ф. де Соссюр називає *першим* принципом:

- а) матеріальність;
- б) довільність;
- в) умовність;
- г) лінійний характер позначення.

13. Яку ознаку знака Ф. де Соссюр називає *другим* принципом:

- а) матеріальність;
- б) довільність;
- в) умовність;
- г) лінійний характер позначення.

14. Яка одиниця мови є найменшою мовною одиницею:

- а) фонема;
- б) морфема;
- в) слово;
- г) речення.

15. Яка одиниця мови є найменшою двосторонньою мовною одиницею:

- а) фонема;
- б) морфема;
- в) слово;
- г) речення.

16. Яка одиниця мови є знаком з погляду представників унілатеральної теорії:

- а) фонема;
- б) морфема;
- в) слово;
- г) всі одиниці мови.

17. Яка одиниця мови є знаком з погляду представників білатеральної теорії:

- а) фонема;
- б) морфема;
- в) слово;
- г) всі одиниці мови.

18. Яка наука вивчає акустичні характеристики голосу, паузи, інтонацію:

- а) паралінгвістика;
- б) паракінесика;
- в) семіотика.

19. Кому з науковців належать слова: «мова – це орган, який утворює думку»:

- а) І. О. Бодуену де Куртене;
- б) М. І. Жинкіну;
- в) В. фон Гумбольдту;
- г) О. О. Потебні.

20. Хто з мовознавців першим висловив припущення про вплив мови на мислення:

- а) А. Шлейхер;
- б) Ф. де Соссюр;
- в) Л. В. Щерба;
- г) В. фон Гумбольдт.

21. Хто є автором гіпотези лінгвальної відносності:

- а) Е. Сепір, Б. Уорф;
- б) В. фон Гумбольдт, М. Мюллер;
- в) А. Шлейхер, Е. Бенвеніст;
- г) І. М. Сеченов, С. Л. Рубінштейн.

22. Гіпотеза лінгвальної відносності має такий зміст:

- а) мова визначає мислення; людина в своєму мисленні йде за

мовою;

б) мова є основним інструментом пізнання;

в) мова закріплює результати пізнавальної діяльності;

г) вивчення нової мови рівнозначне набуттю нового погляду на попереднє світосприйняття.

23. Яку гіпотезу було висунуто радянськими мовознавцями на противагу гіпотезі Сепіра – Уорфа?

а) гіпотезу соціального договору;

б) гіпотезу лінгвістичної доповняльності;

в) гіпотезу звуко символізму;

г) яфетидологію – «нове вчення про мову».

24. Гіпотезу лінгвальної відносності підтримували:

а) неогумбольдтіанці;

б) структуралісти;

в) молодогораматисти;

г) компаративісти.

25. Кому належать слова: «Мова – не просто передавальний інструмент для озвучених ідей, а скоріше сама творець ідей...»:

а) В. фон Гумбольдту;

б) Б. Уорфу;

в) Є. Сепіру;

г) Л. Вайсгерберу.

26. Склад і внутрішня організація єдиного цілого – це:

а) система;

б) структура.

27. Хто є автором теорії ізоморфізму:

а) Л. Єльмслєв;

б) О. С. Мельничук;

в) Є. Курилович;

г) Е. Бенвеніст.

28. Яка функція фонемі полягає в забезпеченості цілісності та виділеності слова, що досягається завдяки наголосу і сингармонізму:

а) конститутивна;

б) дистинктивна;

в) делімітативна;

г) кульмінативна.

29. Позиційно зумовлені звуки – це:

а) фонемі;

б) алофони;

в) варіації;

г) дифтонги.

30. Хто з мовознавців відстоював розуміння мови як суспільного явища:

а) А. Шлейхер, М. Мюллер;

б) Г. Штейнталь, В. Гумбольдт;

в) Я. Грімм, Ф. де Соссюр.

31. Хто з мовознавців виділив перформативну функцію:

а) К. Бюлер;

б) Г. Почепцов;

в) Е. Бенвеніст;

г) Р. Якобсон.

32. Які функції подає у класифікації Р. Якобсон:

а) емотивну, конативну, когнітивну, референтну, волюнтативну, поетичну;

б) емотивну, конативну, референтну, метамовну, фатичну,

поетичну;

в) комунікативну, емотивну, конативну, когнітивну, референтну, метамовну;

г) експресивну, конативну, когнітивну, метамовну, волюнтативну, поетичну.

33. Які властивості має мовна норма:

а) вибірковість, матеріальність, обов'язковість;

б) вибірковість, обов'язковість, умовність;

в) вибірковість, стійкість, обов'язковість;

г) вибірковість, довільність, обов'язковість.

34. Соціальна солідарність позначає:

а) соціальну згуртованість;

б) соціальний символізм;

в) наявність соціальних діалектів;

г) соціальну патологію.

35. Сукупність досягнень суспільства в галузі освіти, науки,

мистецтва та ін. – це:

а) менталітет;

б) національний характер;

в) культура;

г) література.

36. Назвати представників української соціолінгвістики:

а) Н. Шумарова, О. Тараненко;

б) А. Мейє, М. Кондрашов;

в) Н. Шумарова, А. Мейє;

г) Н. Шумарова, Є. Поливанов.

37. Який рівень мови змінюється найшвидше:

а) фонологічний;

- б) морфонологічний;
- в) лексико-семантичний;
- г) синтаксичний.

38. Яка наука вивчає штучні мови:

- а) соціолінгвістика;
- б) інтерлінгвістика;
- в) етнопсихолінгвістика;
- г) психолінгвістика.

39. З яким методом пов'язане поняття гіпотези:

- а) індукція;
- б) дедукція;
- в) аналіз;
- г) синтез.

40. Який математичний метод використовується в соціолінгвістичних дослідженнях:

- а) Хі-квадрат;
- б) корелятивний аналіз;
- в) індекс Апресяна;
- г) статистика.

41. Інтерв'ю – це метод:

- а) соціолінгвістики;
- б) психолінгвістики;
- в) математичної лінгвістики;
- г) лінгвогеографії.

42. Експеримент – це метод:

- а) соціолінгвістики;
- б) психолінгвістики;
- в) математичної лінгвістики;

г) лінгвогеографії.

43. Ранжування – це метод:

а) соціолінгвістики;

б) психолінгвістики;

в) математичної лінгвістики;

г) лінгвогеографії.

44. Метод ізоглос належить до:

а) соціолінгвістики;

б) психолінгвістики;

в) математичної лінгвістики;

г) лінгвогеографії.

45. «Семантичний диференціал» – це метод дослідження:

а) соціолінгвістики;

б) психолінгвістики;

в) математичної лінгвістики;

г) лінгвогеографії.

46. На основі матеріалів асоціативних експериментів

укладають такі словники:

а) частотні;

б) тлумачні;

в) асоціативні;

г) орфографічні.

47. Менталістичного напрямку дотримувалися:

а) В. фон Гумбольдт;

б) Л. С. Виготський;

в) О. С. Кубрякова;

г) Є. М. Ахудзянов.

48. До одиниць мовлення належать:

- а) фонема, морф, лексема речення;
- б) звук, морф, слово, висловлення;
- в) звук, морфема, лексема, речення;
- г) фонема, морфема, лексема, висловлення.

49. Відношення знака до позначуваного об'єкта навколишньої дійсності називають:

- а) денотативним;
- б) конотативним;
- в) синтагматичним;
- г) прагматичним.

50. До основних ознак знака не належить:

- а) матеріальність;
- б) інформативність;
- в) позначення чогось, що перебуває поза ним;
- г) безсистемність.

51. Теорія ієрархії рівнів була сформульована:

- а) В. Кодуховим;
- б) О. Реформатським;
- в) Є. Куриловичем;
- г) Е. Бенвеністом.

52. Проміжним між морфологічним і лексико-семантичним рівнями є:

- а) морфонологічний;
- б) словотвірний;
- в) фразеологічний;
- г) фонологічний.

53. Лінгвістична дисципліна, яка вивчає міжнародні мови як засіб комунікації в багатомовному світі, називається:

- а) інтерлінгвістика;
- б) соціолінгвістика;
- в) психолінгвістика;
- г) етнолінгвістика.

54. Сукупність рис мовної системи, які з'явилися внаслідок впливу однієї мови на іншу в умовах тривалого співіснування і контактування сусідніх народів, називається:

- а) антиномія;
- б) суперстрат;
- в) субстрат;
- г) адстрат.

55. Форма достовірного умовиводу окремого положення із загальних називається:

- а) дедукцією;
- б) аналізом;
- в) гіпотезою;
- г) індукцією.

56. Діалектні явища, зумовлені периферійними контактами сусідніх мов із частковим накладанням мовних територій, називаються:

- а) суперстрат;
- б) адстрат;
- в) білінгвізм.

57. Як називається вчення про походження людської мови з одного джерела:

- а) теорія хвиль;
- б) теорія ієрархії мовних рівнів;
- в) теорія моногенезу.

58. Указати помилкове твердження:

- а) мовлення не залежить від обставин спілкування;
- б) мовлення може характеризуватися з погляду істинності / хибності;
- в) мовлення розгортається в часі і реалізується в просторі.

59. Сукупність мовних засобів, що відповідають системі мови й сприймаються її носіями як зразок суспільного спілкування, диференціюють як:

- а) мовна політика;
- б) мовна норма;
- в) мовна ситуація.

60. Визначити функцію, яка не належить до базових суспільних функцій мови:

- а) комунікативна;
- б) когнітивна;
- в) волюнтативна.

61. Віднайти функцію, яка не належить до похідних суспільних функцій мови:

- а) метамовна;
- б) фактична;
- в) кумулятивна.

62. Зазначити лінгвістичну дисципліну, яка визначає механізм впливу соціальних чинників на функціонування мови:

- а) етнолінгвістика;
- б) психолінгвістика;
- в) соціолінгвістика.

63. Обрати лінгвістичну дисципліну, яка досліджує питання міжнародних мов:

- а) інтерлінгвістика;
- б) психолінгвістика;
- в) соціолінгвістика.

64. Зазначити, як характеризують мовну ситуацію в Україні:

- а) ендоглосна і збалансована;
- б) екзоглосна і незбалансована;
- в) екзоглосна і збалансована.

65. З'ясувати, до яких критеріїв опису складних мовних ситуацій належать структурно-генетичні співвідношення між мовами:

- а) кількісних;
- б) якісних;
- в) оцінних.

66. Окреслити властивості мови як системи:

- а) динамічна і функціональна;
- б) закрита і матеріальна;
- в) гетерогенна й ідеальна.

67. Зазначити відношення, на яких будується мовна система:

- а) синтагматичних, парадигматичних, ієрархічних;
- б) синтагматичних, епідигматичних, парадигматичних;
- в) парадигматичних, асоціативних, синтагматичних.

68. Білінгвізм – це:

- а) наука про мову;
- б) двомовність;
- в) мовні помилки.

69. Чи існують форми мислення, які здійснюються невербально:

- а) ні;
- б) так.

70. Як називається наука, основним завданням якої є дослідження зв'язків мови та мислення:

- а) менталінгвістика;
- б) семіотика;
- в) психолінгвістика.

71. З'ясувати, які знаки пов'язані з позначуваними предметами, як дії зі своїми причинами:

- а) знаки-копії;
- б) знаки-індекси;
- в) знаки-сигнали.

72. З'ясувати, які знаки використовуються для передачі абстрактного змісту:

- а) знаки-індекси;
- б) знаки-сигнали;
- в) знаки-символи.

73. Визначити лінгвістичну дисципліну, яка вивчає жести і міміку:

- а) інтерлінгвістика;
- б) паралінгвістика;
- в) паракінесика.

74. Зазначити, що належать до паралінгвістики:

- а) міміка й акустичні характеристики голосу;
- б) тембр і висота голосу, паузи та інтонація;
- в) жести та інтонація.

75. З'ясувати, яке явище зумовлює появу в контактуючих мовах спільних ознак:

- а) конвергенція;
- б) інтерференція;

в) мовна асиміляція.

76. З'ясувати, як називають контактено зумовлені відхилення від мовної норми:

- а) конвергенцією;
- б) інтерференцією;
- в) детермінацією.

77. Як називають сліди мови чужинців у мові-переможниці корінних жителів:

- а) субстратом;
- б) суперстратом;
- в) адстратом.

78. Як називають сліди мови корінних жителів у мові-переможниці чужинців:

- а) суперстрат;
- б) адстрат;
- в) субстрат.

79. З'ясувати, у чому закладені внутрішні причини мовних змін:

- а) у суспільстві;
- б) у мові;
- в) в історії мови.

80. Установити, як називається процес, який призводить до мовленнєвих розладів, пошкоджень певних центрів мозку, пов'язаних з мовленнєвою діяльністю:

- а) афазія;
- б) абсцес;
- в) аграфія.

81. Указати вид мовленнєвого розладу, що призводить до

порушення фонематичного слуху, розрізнення звукового складу слів:

- а) семантичний;
- б) моторний;
- в) сенсорний.

82. Моторна афазія, що полягає в утраті здатності виражати думку в усній формі, пов'язана з ушкодженням зони:

- а) лобних доль лівої півкулі;
- б) Брока;
- в) тім'яно-потиличної ділянки лівої півкулі;
- г) Верніке.

83. Сенсорна афазія, що полягає в утраті здатності розуміти усне мовлення, пов'язана з ушкодженням зони:

- а) лобних доль лівої півкулі;
- б) Брока;
- в) тім'яно-потиличної ділянки лівої півкулі;
- г) Верніке.

84. Процес, коли з однієї мови виникає дві або більше мов, називають:

- а) диференціацією, або дивергенцією;
- б) інтеграцією, або конвергенцією.

85. Процес, коли з декількох мов чи діалектів виникає одна мова, називають:

- а) інтеграцією, або конвергенцією;
- б) диференціацією, або дивергенцією.

86. Штучно створена умовна говірка вузької замкненої соціальної або професійної групи, незрозуміла для сторонніх, – це:

- а) піджин;

б) узус;

в) арго.

87. Мовленнєва діяльність охоплює:

а) мовлення і мислення;

б) мову і мовлення;

в) мову, мислення і свідомість.

88. Думка про те, що мова – природний організм, належить представникам:

а) натуралістичного напрямку;

б) психологічного напрямку.

89. Учення про мову як знакову систему обґрунтував у своєму «Курсі загальної лінгвістики»:

а) О. Потебня;

б) Ф. де Соссюр;

в) А. Шляйхер.

90. Мова – як засіб вираження творчих потенцій людини, співвіднесений з естетичними категоріями прекрасне / потворне, – це:

а) когнітивна функція;

б) естетична функція;

в) емотивна функція.

91. Мовлення:

а) матеріальне, конкретне, реальне, динамічне, індивідуальне;

б) ідеальне, абстрактне, потенційне, соціальне;

в) динамічне, індивідуальне, ідеальне, абстрактне, потенційне.

92. Мова:

а) матеріальна, конкретна, реальна, динамічна, індивідуальна;

б) ідеальна, абстрактна, потенційна, соціальна;

в) динамічна, індивідуальна, ідеальна, абстрактна, потенційна.

93. Як називається сукупність форм існування однієї мови або сукупність мов у їх територіально-соціальному взаємовідношенні і функціональній взаємодії в межах певних географічних регіонів або адміністративно-політичних утворень:

- а) мовна політика;
- б) мовна ситуація;
- в) диглосія.

94. Назвати першу відому штучну мову:

- а) волапюк;
- б) есперанто;
- в) інтерлінгва;
- г) ідо.

95. Лінгвістична дисципліна, яка вивчає міжнародні мови як засіб комунікації в багатомовному світі, називається:

- а) соціолінгвістика;
- б) когнітивна лінгвістика;
- в) інтерлінгвістика;
- г) менталінгвістика.

96. Указати, з чого починаються мовні зміни:

- а) індивідуального новотвору;
- б) варіювання;
- в) соціальних потреб.

97. Обрати поняття, про зв'язок яких стверджує гіпотеза Сепіра-Уорфа:

- а) мови і мислення;
- б) мови і культури;
- в) мови і мовлення.

98. Внутрішні причини мовних змін виявляються у:

- а) тенденціях до економії мовних засобів і зусиль мовців;
- б) розвитку матеріальної і духовної культури;
- в) тенденціях до обмеження складності мовних одиниць;
- г) контактуваннях мов.

99. Обрати твердження, яке висвітлює поширений погляд у сучасному мовознавстві на проблему «мови і мовлення»:

- а) мова – результат мовленнєвої діяльності;
- б) мова – явище, що реалізується в мовленні;
- в) мова і мовлення – протиставлені і взаємозумовлені елементи діалектичної єдності.

100. Визначити функцію, яка не належить до базових суспільних функцій мови:

- а) комунікативна;
- б) когнітивна;
- в) волюнтативна.

САМОСТІЙНА РОБОТА

№	Зміст навчального матеріалу, який винесено на СРС	К-сть годин	Форми звіту
1.	Методи дослідження мови. Методики структурного та зіставного методів, соціолінгвістичні і психолінгвістичні методи	2	Конспект
2.	Кодування і декодування в процесі спілкування. Психолінгвістичні об'єкти	2	Доповідь
3.	Прогрес у розвитку мов	2	Доповідь
4.	Сучасні уявлення про співвідношення мови і мовлення	2	Доповідь
5.	Мова як конкретно-історична категорія. Розвиток мови	4	Презентацію в системі Power Point
6.	Мова як найважливіша етнічна ознака	2	Доповідь
7.	Диференціація й інтеграція як основні процеси в розвитку мов	2	Практичне заняття
8.	Мова й етногенез. Теорії про виникнення мови і походження її носіїв	2	Презентацію в системі Power Point
9.	Логіко-граматичний та психологічний напрями у мовознавстві	2	Реферат
10.	В. Вундт як засновник етнічної психології. Погляди В. Вундта на походження мови	2	Доповідь
11.	Лінгвістичні концепції Ф. де Соссюра	2	Доповідь
12.	Питання лінгвостилістики в працях Івана Франка	2	Реферат
13.	Казанська (Петербурзька) і Московська лінгвістичні школи	2	Реферат
14.	Розвиток мовознавчих ідей в Україні	2	Реферат
15.	Концепції представників німецької етнолінгвістики	2	Реферат
16.	Математичні методи в мовознавстві: лінгвостилістика, машинопереклад, теорія інформації	2	Реферат
17.	Лінгвістичні основи комп'ютерної техніки. Розумово-мовленнєва діяльність людини і робота комп'ютера	2	Презентацію в системі Power Point
18.	Мовознавство на сучасному етапі. Когнітивна лінгвістика. Функціональна лінгвістика. Комунікативна лінгвістика.	2	Практичне заняття
Разом за ІІІ семестр			38

Репродуктивний рівень

I. У зошиті для самостійних робіт дати відповіді на питання, винесені для самостійного опрацювання.

Тема. Знаковість і одиниці мови. Мова та несловесні засоби спілкування

Мета: розглянути погляди мовознавців щодо визначення знакових одиниць мови; з'ясувати роль несловесних форм спілкування.

Завдання: визначити, що є знаком у мові (позицій унілатеральної та білатеральної теорій); характеризувати субзнаковий, знаковий та суперзнаковий рівні у мові, відповідні одиниці; з'ясувати невербальні способи передачі інформації, які вивчає паралінгвістика; виокремити невербальні способи передачі інформації, які вивчає паракінесика.

Форма виконання: конспект матеріалів підручників та додаткових джерел.

Питання для опрацювання

I. Знаковість і одиниці мови.

Вказівки щодо виконання: опрацювати відповідний матеріал із підручників; дати визначення основних термінів за словниками.

Література

1. Кочерган М. П. Загальне мовознавство / М. П. Кочерган. – К., 1999. – С. 30–32.
2. Кочерган М. П. Загальне мовознавство / М. П. Кочерган. – К., 2003. – С. 178–179.
3. Семчинський С. В. Загальне мовознавство / С. В. Семчинський. – К., 1996. – С. 46–55.
4. Кодухов В. И. Общее языкознание / В. И. Кодухов. – М., 1974. – С. 130–133.

5. Супрун А. Е. Общее языкознание / А. Е. Супрун. – Мн., 1983. – С. 130–137.

6. Рождественский Ю. В. Лекции по общему языкознанию / Ю. В. Рождественский. – М., 2000. – С. 57–61.

7. Левицкий Ю. А. Общее языкознание / Ю. А. Левицкий. – М., 2008. – С. 42–65.

II. Мова і несловесні засоби спілкування (паралінгвістика і паракінесика).

Вказівки щодо виконання: опрацювати зазначену літературу; дати визначення основних термінів за словниками.

Література

1. Кочерган М. П. Загальне мовознавство / М. П. Кочерган. – К., 1999. – С. 32–34.

2. Кочерган М. П. Загальне мовознавство / М. П. Кочерган. – К., 2003. – С.180–182.

3. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – К. : Вища школа, 1985. *(відповідні статті)*

4. Лингвистический энциклопедический словарь. – М. : Директмедиа Паблицинг, 2008. – 5987 с. *(відповідні статті)*

5. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – Москва : КомКнига, 2007. – 576 с. *(відповідні статті)*

6. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. *(відповідні статті)*

Запитання для самоконтролю

1. Які специфічні властивості мовного знака ви знаєте? 2. Які думки існують стосовно знакових одиниць у мові? 3. Чи всі мовні

одиниці можна вважати знаками? 4. У чому подібність і відмінність паралінгвістики та паракінесики? 5. Які приклади використання невербальних знаків у комунікації ви можете навести?

Творчий рівень

Завдання I. Дібрати наукові дослідження, які ілюструють різні погляди вчених стосовно проблем, що виносяться на опрацювання, та законспектувати основні положення 2–3 першоджерел.

Завдання II. Дібрати приклади використання в наукових дослідженнях різних методів та прийомів аналізу мовного матеріалу.

Інноваційний рівень

Завдання III. Підготувати ґрунтовні анотації на статті.

1. Біланюк Л. Картина мовного світогляду в Україні / Л. Біланюк // Мовознавство. – 2000. – № 4–5.
2. Васильєва Л. П. До питання про співвідношення мови – системи та мови – стандарту / Л. П. Васильєва // Мовознавство. – 2002. – № 2–3.
3. Дудок Р. І. Системність та структурність мови / Р. І. Дудок // Мовознавство. – 2003. – № 5.
4. Кочерган М. Мовознавство на сучасному етапі / М. Кочерган // Дивослово. – 2003. – № 5. – С. 24–29.
5. Лисиченко Л. А. Структура мовної картини світу / Л. А. Лисиченко // Мовознавство. – 2004. – № 5–6.
6. Мосенкіс Ю. Проблема мови Київської Русі / Ю. Мосенкіс // Українська мова та література. – 1996. – № 3.
7. Пасенко І. Лінгвопуризм і сучасні мови / І. Пасенко // Дивослово. – 2000. – № 12.

8. Петренко О. Д., Ісаєв Е. Ш., Петренко Д. О. Мова чоловіків і жінок як одиниця соціолінгвістичного дослідження / О. Д. Петренко, Е. Ш. Ісаєв, Д. О. Петренко // Мовознавство. – 1999. – № 1.

9. Соколовська Ж. П. Картина світу та ієрархія сем / Ж. П. Соколовська // Мовознавство. – 2002. – № 6. – С. 87.

10. Труб В. М. Явище “суржику” як форма просторіччя в ситуації двомовності / В. М. Труб // Мовознавство. – 2000. – № 1.

ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) із курсу “Загальне мовознавство” – це вид науково-дослідної роботи студентів, яка містить результати дослідницького пошуку, відображає певний рівень їхньої навчальної компетентності.

Мета ІНДЗ: систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зміст ІНДЗ: завершена практична робота (реферат і презентація для захисту в системі Power Point) у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих під час лекційних та семінарських занять і охоплює декілька тем або весь зміст навчальної дисципліни.

Критерії оцінювання ІНДЗ

№ з/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1.	Обґрунтування актуальності, формулювання мети, завдань дослідження	5
2.	Складання плану роботи	5
3.	Критичний аналіз суті та змісту першоджерел (рецензій, критичних оглядів, статей тощо). Виклад фактів, ідей, результатів досліджень в логічній послідовності. Аналіз сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій подальшого розвитку даного питання	10
4.	Ґрунтовність аналізу наукової концепції дослідника, оригінальність власних думок, неупередженість суджень	5
5.	Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції	5
6.	Дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи	10
Разом		40

ТЕМАТИКА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Історія мовознавства

1. Мовознавство в давній Індії.
2. Давньокитайське мовознавство.
3. Мовознавство в давній Греції та Римі.
4. Європейське мовознавство епохи середньовіччя та Відродження.
5. Слов'янське мовознавство XI – XVII ст.
6. Зародження порівняльно-історичного мовознавства.
7. Лінгвістичні погляди Вільгельма фон Гумбольдта.
8. Натуралістичний (біологічний) напрям у порівняльно-історичному мовознавстві.
9. Психологічний напрям у мовознавстві. О. О. Потебня.
10. Молодограматизм.
11. Школа “слів і речей”.
12. Неолінгвістика.
13. Московська лінгвістична школа.
14. Казанська лінгвістична школа. І. О. Бодуен де Куртене.
15. Здобутки українського мовознавства XIX початку XX ст.
16. Соціологічний напрям. Лінгвістична концепція Фердинанда де Соссюра.
17. Історичні та методологічні основи структуралізму.
18. Українське мовознавство поза межами України.
19. Сучасне українське мовознавство.

Основні напрямки сучасного мовознавства

1. Функціональна лінгвістика.
2. Когнітивна лінгвістика.

3. Психолінгвістика.
4. Логічний напрямок.
5. Лінгвістична типологія.
6. Лінгвістика тексту.
7. Комунікативна лінгвістика.
8. Прагмалінгвістика.
9. Герменевтика.
10. Комп'ютерна лінгвістика.
11. Теорія перекладу.
12. Соціолінгвістика.
13. Контрастивна лінгвістика.
14. Етнолінгвістика.
15. Філософія мови.

Огляд проводиться за схемою:

- а) історичні передумови;
- б) філософські засади;
- в) основи концепції;
- г) чільні представники;
- д) головні праці.

Форми контролю: перевірка реферату, виступ на практичному занятті.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності:

1) *за джерелом інформації:*

- а) словесні: лекції, семінари, пояснення, розповіді, бесіди;
- б) наочні: спостереження, ілюстрування, демонстрування;
- в) практичні: вправи.

2) *за логікою передачі і сприймання навчальної інформації:* індуктивні, дедуктивні, аналітико-синтетичні.

3) *за ступенем самостійності мислення:* пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, частково-пошукові, дослідницькі.

4) *за ступенем керування навчальною діяльністю:* під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проєктів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

Із метою діагностики й контролю ефективності навчальної (зокрема й самостійної) роботи студента впроваджено усне опитування на практичних заняттях, тематичні письмові самостійні роботи, підсумкові модульні контрольні роботи після вивчення змістового модуля, виконання завдань ІНДЗ.

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Контроль за засвоєнням знань із навчальної дисципліни “Загальне мовознавство” проводиться за чотирма етапами: самоконтроль, письмовий контроль, тестовий контроль, контрольна робота.

Самоконтроль передбачає підготовку відповідей на питання, які пропонуються студентам на лекціях.

Письмовий контроль має такі різновиди: а) письмове теоретичне експрес-опитування; б) написання письмових самостійних робіт; в) індивідуальні письмові роботи.

Тестовий контроль становить собою вибір правильної відповіді на теоретичні питання.

Контрольна робота передбачає виконання завдань різного типу.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ ОЦІНЮВАННЯ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1 (поточне оцінювання)						Модуль 2 (ІНДЗ)	ІПК	Сума балів
T1	T2	T3	T4	T5	T6			
8	8	8	8	8	8	40	12	100

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

A	відмінно	90 – 100%
B	дуже добре	82 – 89%
C	добре	75 – 81%
D	задовільно	67 – 74%
E	задовільно (достатньо)	60 – 66%
FX	незадовільно з можливістю повторного складання	35 – 59%
F	незадовільно з обов'язковим повторним курсом	1 – 34%

БАЗОВІ ТЕРМІНИ КУРСУ

Загальне мовознавство, теоретичне / прикладне. Предмет, об'єкт мовознавства. Інтралінгвістика. Екстралінгвістика. Компаративістика. Соціальна, фізіологічна, психічна детермінація мови.

Функції мови: пізнавальна, національно-культурна, акумулятивна, мисленнєва, комунікативна, інтелектуально-інформативна (номінативна, дейктична, релятивна), прагматична (спонукальна, емоційна, оцінна, експресивна, імпресивна, естетична, фатична); консолідаційна, диференційна, інтеграційна.

Норма узуальна, стильова, літературна. Мовна ситуація. Одномовна – багатомовна, екzogлосна – ендоглосна, збалансована – незбалансована, однополюсна – багатопольна, рівноважна – нерівноважна.

Мовна політика: внутрішня – зовнішня, проспективна – ретроспективна, міжнародна. Офіційна мова. Державна мова. “Велика традиція”. Статус мови.

Форми мови: літературна, розмовно-літературна, діалект, просторіччя, жаргон, розмовно-побутова, наукові, офіційні, сакральна, масових комунікацій, художньої творчості, поетична, метамова.

Функціональні типи мов: національні, міжнаціонально-наукові, релігійні, міжнародні, світові; стандартизовані, місцеві, класичні, креольські, штучні; дитячі, кастові, ритуальні, таємні аргі, жіночі.

Мова. Мовлення. Мовленнєва діяльність. Комунікативний / ілокутивний / мовленнєвий акт. Мовна система. Текст, дискурс.

Мислення. Свідомість. Поняття. Судження. Умовивід. Образне, практичне, абстрактне мислення.

Когнітивні функції: денотативна, референтна, сигніфікативна.

Мовна картина світу. Концептуальна картина світу, Індивідуальна картина світу. Мовне коло Гумбольдта. Гіпотеза Сепіра – Уорфа, вербалістська концепція мислення.

Мовна пам'ять довготермінова / короткотермінова. Менталінгвістика. Когнітивна лінгвістика. Психолінгвістика. Семіотика.

Філогенез. Онтогенез. *Homo sapiens – homo loquens*.

Інтеграція і диференціація мов. Теорія “червоного мармуру”, невидимої руки, педоморфозису.

Гіпотези походження мови: звуконаслідувальна, вигукова, соціальної угоди, трудова.

Генеалогічна класифікація мов. Мови сім'ї, групи, підгрупи. Прамова. Індоевропейська прабатьківщина. Племінні мови. Національні мови. Міжнародні мови. Мертві мови. Міноритарні мови.

Знак. Семасіологія. Синтактика, семантики, прагматика. Позначуване / позначаюче.

Природні і штучні (умовні). Знаки – ознаки і знаки – інформатори. Сигнали, символи, мовні знаки, субститути. Унілатеральна / білатеральна – трилатеральна концепція. Мотивованість / немотивованість, ситуативність / неситуативність, автономність / неавтономність, продуктивність / непродуктивність, однозначність / неоднозначність, системність / асистемність, стабільність / змінність.

Мовні знаки і напівзнаки. Узагальнююча, аналізуюча, категоризуюча, референтна функції словесного знака. Мовне значення. Концепт. Лексичне і граматичне значення. Логічне, предметне, поняттєве, емоційне, стилістичне. Денотативне – конотативне, пряме – переносне, мотивоване – немотивоване.

Система, структура. Елементи, зв'язки, функції. Відкритість – закритість, стабільність – динамізм, гомогенність – гетерогенність.

Системні і асистемні елементи, варіанти. Мовні рівні. Фонема, графема, морфема, словоформа, парадигма, категорія; синтагма, речення.

Матеріальні та семантичні зв'язки між елементами, функціональні та генетичні, двобічні та одnobічні, однорівневі та багаторівневі, парадигмальні та синтагматичні, одновекторні та багатовекторні.

Функціональна лінгвістика. Значення і функція.

Когнітивна лінгвістика. Концепт. Фрейм. Мовна картина світу.

Комунікативна лінгвістика. Комунікація. Комунікаційна модель. Комунікативна ситуація. Комунікативний акт. Комунікативний жанр.

Метод. Лінгвістичний метод. Теоретичні і емпіричні методи. Аналіз і синтез. Індукція і дедукція. Аналогія. Спостереження. Порівняння. Експеримент. Модель. Інтерпретація. Описовий метод. Таксономія. Опозиція. Парадигматичний аналіз. Семантична валентність. Порівняльно-історичний, Структурні методи (БС, дистрибуція, трансформація), субституція, генеративний метод.

Контрактивна методика. Лакуни.

Фреймовий аналіз. Компонентний аналіз. Дискурсивний аналіз. Корпусний аналіз.

КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Аглоutinативні мови – це мови, що характеризуються використанням афіксів і для словотворення, і для словозміни.

Адстрат – діалектні явища, зумовлені периферійними контактами сусідніх мов із частковим накладанням мовних територій.

Активна лексика – це слова, які активно використовуються у мовленні.

Алфавітне письмо – звуко-буквене письмо, в якому один знак існує для передачі одного чи кількох звуків і в якому розрізняють консонантне і консонантно-вокалічне письмо.

Аморфні (ізолюючі) мови – це мови, які характеризуються незмінністю форм слів, що виступають самостійно, а не залежать від інших.

Антиномії – це протиріччя, які органічно властиві мові і не можуть бути розв'язані остаточно.

Білінгвізм, або двомовність, – вільне володіння і практичне коментування двома мовами, що відбувається або при мовних контактах, або при вивченні нерідної мови.

Внутрішня форма – це мотивованість назви.

Гіпотеза вроджених мовних структур – гіпотеза Н. Хомського, суть якої зводиться до того, що мовні структури не набуваються через досвід, а народжуються разом із людиною й існують у кожного індивіда в потенції.

Гіпотеза лінгвальної відносності – концепція, згідно з якою структура мови визначає структуру мислення і спосіб пізнання світу. Синонім: гіпотеза Сепіра – Уорфа.

Глосематика – лінгвістична течія структуралізму, яка трактує мову як абстрактну структуру й описує її суто формальними способами без

звертання до її субстанцій (реального змісту і звучання). Синоніми: копенгагенський структуралізм, датський структуралізм.

Глоса – незрозуміле або малозрозуміле (рідковживане, архаїчне, діалектне, запозичене) слово або вислів (переважно у давніх текстах), пояснення, переклад таких слів або висловів.

Говір – це група однотипних говірок, що споріднені між собою рядом специфічних мовних ознак, якими вони більш-менш відчутно відрізняються від інших груп говірок; це територіально окреслене діалектне утворення, яке характеризується певною сукупністю діалектних ознак.

Говірка – це найдрібніша діалектна одиниця, що охоплює мову одного, а іноді й кількох цілком однотипних з мовного погляду населених пунктів, між якими немає будь-яких територіально виражених мовних відмінностей, за винятком чисто індивідуальних особливостей мовлення, викликаних індивідуальними дефектами мовців, а також рівнем освіти, загальної культури, родом заняття певного індивідуума чи певної групи людей.

Деетимологія – втрата у свідомості мовців етимологічного зв'язку з похідними словами.

Денотат – це реальний предмет, який є об'єктом найменування, носій ознаки.

Дескриптивізм – лінгвістична течія структуралізму, для якої характерний формальний підхід до вивчення мовних фактів на основі їх дистрибуції (сполучуваності одиниць, їх місця у мовленні стосовно інших одиниць тощо). Синонім: американський структуралізм.

Диглосія – функціонально-розмежоване використання у писемній сфері двох мов одним суспільством.

Диференціація, або мовна дивергенція, – утворення з однієї мови кілька споріднених мов або діалектів.

Діалект – це група споріднених говорів, що характеризуються системою спільних ознак, якими ця група виразно відрізняється від іншої групи говорів.

Діалектизми – це слова, які вживають у своєму мовленні носії певних діалектів.

Емотивна функція мови – функція вираження почуттів і емоцій.

Естетична функція мови – функція вираження і виховання прекрасного. Синонім: поетична функція.

Загальне мовознавство – це теоретична частина мовознавчої науки.

Закон мовної економії – прагнення мовця зекономити зусилля при користуванні мовленням як одна з причин мовних змін. Синоніми: закон економії сил, теорія мінімального зусилля.

Зіставне мовознавство – мовознавча дисципліна, яка вивчає дві чи більше мов з метою виявлення їх подібностей і відмінностей на всіх рівнях мовної структури. Синоніми: контрастна лінгвістика, конфронтативна лінгвістика.

Зіставний метод – сукупність прийомів дослідження й опису мови через її системне порівняння з іншою мовою з метою виявлення її специфіки. Синоніми: контрастивний метод, типологічний метод.

Знак – матеріальний, чуттєво сприйманий предмет, який є представником іншого предмета і використовується для отримання, зберігання і передачі інформації.

Знак-індекс – знак, пов'язаний з позначуваним предметом, як дія зі своєю причиною. Синоніми: знак-прикмета, знак-симптом.

Знак-копія – відтворення, репродукція, подібна на позначуваний предмет.

Знак-сигнал – знак, який вимагає після себе певних дій, реакції.

Знаковий рівень мови – рівень мови, на якому її одиниці виступають як знаки (словосполучення, слова і морфеми).

Зовнішні причини мовних змін – причини, які знаходяться поза мовою; суспільно-політичні, економічні, історичні, географічні та інші чинники, пов'язані з розвитком і функціонуванням мов. Синонім: екстралінгвальні причини.

Ідеографія – це різновид письма, у якому інформацію передавали за допомогою спеціальних позначок, ідеограм.

Ієрогліфи – це умовні знаки, що передають ціле поняття, слово.

Інтеграція, або мовна конвергенція, – утворення однієї мови із кількох споріднених мов або діалектів.

Інтерлінгвістика – наука, що вивчає міжнародні мови, в тому числі й штучні, як засіб міжмовного спілкування.

Інтерференція – взаємодія мовних систем в умовах білінгвізму.

Когнітивна лінгвістика – мовознавчий напрям, в якому функціонування мови розглядається як різновид когнітивної (пізнавальної) діяльності, а когнітивні механізми та структури людської свідомості досліджуються через мовні явища.

Комунікативна функція мови – функція спілкування між людьми, народами.

Конативна функція мови – функція засвоєння.

Конструктивний метод – необхідність конструювання, моделювання теоретичних об'єктів.

Креоли – люди мішаного породження, від батьків двох рас, білої та кольорової.

Креольські мови – це піджини, які стали рідною мовою для якихось етнічних груп.

Кульмінативна функція – функція, яка полягає в забезпеченні цілісності та виділеності слова, що досягається завдяки наголосу або сингармонізму.

Кумулятивна функція мови – функція зберігання всього того, що виробила нація в духовній сфері. Синонім: історико-культурна функція.

Метод – сукупність прийомів, способів, методик вивчення мови, пов'язаних з певною лінгвістичною теорією.

Міжнародні, або світові, мови – це мови, що характеризуються великою поширеністю за межами свого ареалу і виконанням найбільшої кількості функцій.

Мови міжнаціонального спілкування – це мови, що використовуються як засіб спілкування між людьми різних націй всередині багатонаціональної держави.

Мовна асиміляція – процес утрати етносом рідної мови і перехід на мову іншого (панівного) етносу.

Мовна картина світу – спосіб відбиття реальності у свідомості людини, що полягає у сприйнятті цієї реальності крізь призму мовних та культурно- національних особливостей, притаманних певному мовному колективу, інтерпретація навколишнього світу за національними концептуально- структурними канонами.

Мовна компетенція – рівень знання своєї мови певним індивідом.

Мовна норма – сукупність мовних засобів, що відповідають системі мови й сприймаються її носіями як зразок суспільного спілкування.

Мовна політика – сукупність ідеологічних принципів і практичних дій, спрямованих на регулювання мовних відносин у країні або на розвиток мовної системи у певному напрямі.

Мовна ситуація – сукупність форм існування однієї мови або сукупність мов у їх територіально-соціальному взаємовідношенні у межах певних адміністративно-політичних утворень.

Мовна сім'я – це сукупність мов, що походять від однієї мови-основи (прамови).

Мовний союз – особливий тип ареально-історичної спільності мов, що характеризується певною кількістю подібних структурних і матеріальних ознак, набутих внаслідок тривалого й інтенсивного контактного й конвергентного розвитку в межах єдиного географічного простору.

Мовні контакти – взаємодія двох чи більше мов, яка впливає на структуру і словниковий склад однієї чи багатьох із них.

Мовні універсали – явища, властиві всім мовам або більшості з них.

Описовий метод – система дослідницьких прийомів, які використовуються для характеристики мовних явищ, опису системи мови на певному етапі її розвитку. Опрощення – злиття двох морфем в одну.

Паралінгвістика – наука про засоби спілкування, що використовуються поряд із мовою (жести, міміка).

Піджин – ділова мова зі спрощеною граматиною та обмеженим лексичним складом, що виникає на різномовних територіях переважно для торговельних відносин.

Піктографія – це малюнкове письмо, тобто передача інформації за допомогою малюнків.

Порівняльно-історичний метод – це система дослідницьких прийомів, які використовуються для дослідження споріднених мов для виявлення закономірностей їхнього розвитку.

Психолінгвістика – наука про взаємозв'язок мови з психічною діяльністю людини.

Пуризм – навмисне усунення іншомовних слів із мовлення.

Семасіологія – наука про значення слова.

Семіотика – наука про спільні властивості знаків і знакових систем, а мова – найбільша знакова система.

Соціолінгвістика – наука, що вивчає вплив суспільства на мову і мови на суспільство.

Структурний метод – дослідження не окремих мовних фактів, а мови як системи структурних одиниць з певними відношеннями.

Субзнаковий рівень мови – рівень мовних одиниць, які не є знаками, а лише складниками знаків.

Субкод – підвид коду, різновид коду.

Субстрат – мова-підоснова, елементи якої розчинилися в мові, що нашарувалася на неї; сліди витісненої місцевої мови.

Суперзнаковий рівень мови – рівень мовних одиниць, що складаються зі знаків; надзнаковий рівень.

Суперстрат – мова-надоснова, елементи якої розчинилися в мові, над якою вона нашарувалася; сліди мови чужинців, асимільованих корінним населенням.

Теорія ієрархії мовних рівнів – теорія французького мовознавця Еміля Бенвеніста, згідно з якою мовні одиниці планом вираження спираються на нижчий рівень, а планом змісту входять до вищого рівня.

Теорія ізоморфізму – теорія польського мовознавця Єжи Куриловича, яка доводить відсутність якісної відмінності між різними

рівнями мови і дозволяє застосовувати в їх дослідженні одні й ті самі методи і принципи.

Теорія (концентричних) хвиль – теорія німецького мовознавця Йоганеса Шмідта, згідно з якою кожне нове мовне явище поширюється з певного центра хвилями, що поступово згасають, через що споріднені мови непомітно переходять одна в одну.

Теорія моногенезу – вчення про походження людської мови з одного джерела.

Унілатеральна теорія знака – теорія, згідно з якою знак є одностороннім, тобто має лише план вираження (значення перебуває поза знаком).

Школа «слів і речей» – мовознавчий напрям, який висунув принципи вивчення лексики у зв'язку з культурою й історією народу.

Штучні мови – це мови, які не народжуються стихійно у процесі практичної діяльності людства, а придумуються, винаходяться окремими людьми.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова література

1. Кочерган М. П. Загальне мовознавство / М. П. Кочерган. – К., 2010. – 464 с.
2. Семчинський С. В. Загальне мовознавство / С. В. Семчинський. – К. : АТ “ОКО”, 1996. – 416 с.
3. Удовиченко Г. М. Загальне мовознавство. Проблеми. Методи : навчальний посібник / Г. М. Удовиченко. – К. : Вища шк., 1994. – 235 с.

Підручники

1. Базылев В. Н. Общее языкознание / В. Н. Базылев. – М. : Изд-во “Гардарики”, 2007. – 285 с.
2. Даниленко В. П. Общее языкознание и история языкознания / В. П. Даниленко. – М. : Флинта: Наука, 2009. – 272 с.
3. Дорошенко С. І. Загальне мовознавство [Текст] : рек. МОН України як навч. посібник для студ. ВНЗ / С. І. Дорошенко; МОН України, Харківський нац. педагогічний ун-т імені Г. С. Сковороди. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 283 с.
4. Звегинцев В. А. Очерки по общему языкознанию / В. А. Звегинцев. – М. : Либроком, 2009. – 327 с.
5. Зеленько А. С. Загальне мовознавство. Історія лінгвістичних вчень. Аспекти, методи, прийоми, процедури дослідження мови / А. С. Зеленько. – Луганськ : Альма-матер, 2002. – 276 с.
6. Иванова Л. П. Курс лекцій по общему языкознанию / Л. П. Иванов. – К. : Освіта України, 2006. – 312 с.
7. Иванова Л. П. Методы лингвистических исследований / Л. П. Иванов. – К. : Освіта України, 1995. – 158 с.

8. Ковалик І. І. Самійленко С. П. Загальне мовознавство / І. І. Ковалик, С. П. Самійленко. – К. : Вища шк., 1985. – 258 с.
9. Пищальникова В. А. Общее языкознание / В. А. Пищальникова. – М. : Академия, 2009. – 448 с.
10. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями і проблеми / О. О. Селіванова. – К., Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.

Довідники

1. Кубрякова Е.С., Демьянков В. В., Лузина Л. Г. Краткий словарь когнитивных терминов / Е. С. Кубрякова, В. В. Демьянков, Л. Г. Лузина. – М., 1996 – 245 с.
2. Лингвистический энциклопедический словарь. / Гл. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – 685 с.
3. Николаева Т. М. Краткий словарь терминов лингвистики текста / Т. М. Николаева // НЗЛ Лингвистика текста. Вып.8. – М., 1978.
4. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
5. Українська мова. Енциклопедія / Редкол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), Т. О. Зяблюк та ін. – 2-е вид. випр. і доп. – К. : Укр. енциклопедія, 2004. – 824 с.
6. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики : енциклопедичний словник / І. Б. Штерн. – К. : АртЕк, 1998. – 336 с.

Додаткова література

1. Алпатов В. М. Об антропоцентричном и системоцентричном подходах к языку / В. М. Алпатов // Вопросы языкознания. – 1993. – № 3.
2. Антонович М. Законодавство України та зарубіжних країн щодо статусу державної мови (порівняльний аспект) / М. Антонович //

Право України. – 1999. – № 6.

3. Бацевич Ф. С. Нариси з комунікативної лінгвістики: Монографія / Флорій Бацевич. – Львів : ПАІС, 2010. – 336 с.

4. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник / Флорій Бацевич. – К. : ВЦ “Академія”, 2009. – 376 с.

5. Білецький А. О. Про мову і мовознавство / А. О. Білецький. – К., 1996.

6. Бондаренко О. Ф. Статус експерименту як методу лінгвістичних досліджень / О. Ф. Бондаренко // Мовознавство. – 1986. – № 1.

7. Залевская А. А. Введение в психолінгвістику / А. А. Залевская. – М., 2000.

8. Леонтьев А. А. Основы психолінгвістики / А. А. Леонтьев. – М., 1999.

9. Мельничук О. С. Методологічні пошуки в нових підходах до висвітлення мови / О. С. Мельничук // Мовознавство. – 1991. – № 2.

10. Мусієнко В. П. Проблема істинності лінгвістичних знань / В. П. Мусієнко // Мовознавство. – 2000. – № 2–3.

11. Пасенко І. Лінгвопуризм і сучасні мови / І. Пасенко // Дивослово. – 2000. – № 12.

12. Перебийніс В. С. Статистичні методи для лінгвістів / В. С. Перебийніс. – К., 2002.

13. Радчук В. Мова в Україні й українська мова / В. Радчук // Урок української. – 2000. – № 9.

14. Феллер М. Досвід відродження державної мови Ізраїлю – іврит / М. Феллер // Урок української. – 2000. – № 9.

15. Феллер М. Проблеми стану і функціонування укр. мови у двомовному соціумі / М. Феллер // Українська мова та література. –

2000. – № 6.

16. Хомський Н. Роздуми про мову / Н. Хомський. – Львів, 2000.

17. Ярмоленко С. Я. Мова як суспільне явище / С. Я. Ярмоленко // Українська мова і література. – 1997. – № 7.

Інформаційні ресурси

1. Інтегрована лексикографічна система “Словники України”.

2. Матеріали, розміщені на вебсторінках:

1) www.nduv.gov.ua – веб-сторінка бібліотеки ім. Вернадського;

2) <http://www.nbu.gov.ua/> ;

3) <http://nlibrary-rdgu.rv.ua/> ;

4) http://www.djereho.com/index.php?option=com_content&task=category§ionid=6&id=127&Itemid=336;

5) <http://www.classes.ru/grammar/135.Zvegintsev/worddocuments/i.htm>

ЗМІСТ

Загальні положення	3
Структура залікового кредиту навчальної дисципліни.....	4
Програма навчальної дисципліни.....	5
Тематика практичних занять.....	7
Практичне заняття № 1 – 2.....	7
Практичне заняття № 3.....	10
Практичне заняття № 4 – 5.....	13
Практичне заняття № 6.....	17
Завдання та запитання для тематичного оцінювання.....	21
Тестові завдання для самоперевірки.....	43
Самостійна робота.....	62
Індивідуальне навчально-дослідне завдання	67
Методи навчання.....	70
Методи та засоби діагностики успішності навчання.....	70
Методи контролю.....	71
Розподіл балів оцінювання успішності студентів з навчальної дисципліни.....	71
Шкала оцінювання: національна та ЄКТС.....	71
Базові терміни курсу.....	72
Короткий термінологічний словник.....	75
Рекомендована література.....	83